

Niemand die de hand aan den ploeg slaat en ziet naar hetgeen achter hem ligt, is geschikt voor het koninkrijk Gods

Apeldoorn heeft nu eindelijk een buurt waar verzetsstrijders met straatnamen geëerd worden. Het zijn twaalf dappere Apeldoorners die in de nieuwbouwwijk Ugchelen-Buiten worden geëerd. De twaalf straten dragen allemaal de naam van een Apeldoornse verzetsstrijder. Op verzoek van de gemeente Apeldoorn heeft De Stichting Bevrijding '45 deze twaalf namen aangedragen. David Gosker¹ is een van hen. De locatie is gelegen bij de Arnhemseweg en de Laan van Westenenk. Dat er nu eindelijk straten naar lokale verzetsstrijders vernoemd worden is mede te danken aan de onvermoeibare inspanningen van raadslid Ben Hendrikse. In 1970 waren hiertoe ook al eens pogingen ondernomen, zo weet ik van mijn vader Reinier Gosker en dit is ook beschreven in het boekwerkje, dat in 2019 is verschenen. Het is een prachtig verzorgde uitgave met daarin namen en de verhalen van deze twaalf dappere mannen en vrouwen. Het draagt de titel: *Straatnamen voor verzetsstrijders. Eerbetoon in een nieuwe wijk*. Arnoud van Barreveld, Jan

Heerze, Jelle Reitsma, Yvonne de Vries en Henk van Vulpen verzorgden de redactie. Ik had contact met Henk van Vulpen en heb hem al het materiaal, dat ik verzameld had ter beschikking gesteld. De boekpresentatie vond plaats op 15 februari 2019. De familie Gosker was er goed vertegenwoordigd. David en zijn vrouw Aagje Gosker, Ewoud Gosker (van Johannes Reinier), Louise Gosker met haar man Jaco Hekke en Annemieke Gosker (Van Katrijnus Boricus) waren erbij aanwezig.

David Gosker

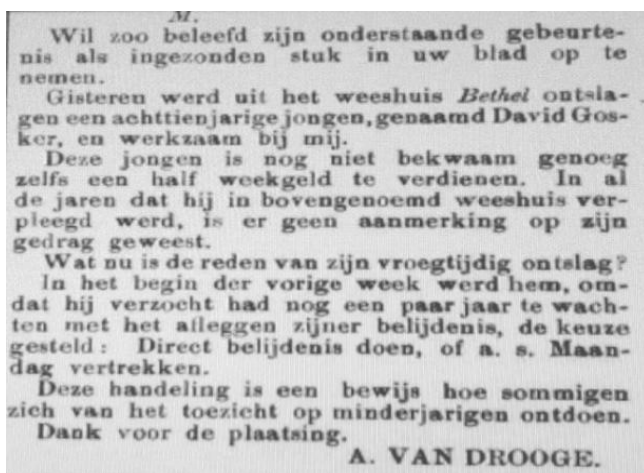
David Gosker werd op 25 februari 1879 in Nieuwerkerk aan den IJssel geboren als het vierde kind van Johannes Gosker en diens tweede vrouw Johanna Maria Le Feber.² De naam David

¹ Het betreft de verzetsstrijders David Gosker, Schalk Toom, Evert van 't Land, Hendrik Ouwejan, Jacob (Johan) Teding van Berkhout, Marcelis van Bommel, Jan Barendsen, Juul Paats, Hans Suijling, Marcelis van Bommel, Gerrit Kroon, Narda van Terwisga en Govert Steen.

² Johannes Gosker (1840-1882) was de zoon van Harmen Roelof Gosker (geboren 1808) en Gerritje Syberde (geboren 1812). Johannes Gosker was Hervormd, hij was winkelier/tuinman van beroep. Hij stierf op 30 december 1882 (?). Johannes is getrouwd geweest met Maartje Romeijn en had uit dat huwelijk twee kinderen. Hij is hertrouwd met Johanna Maria Le Feber, zij is de moeder van David Gosker. Zij was de dochter van David Le Feber (de zoon van Pieter Le Feber, de zoon van David Le Feber) en van Johanna Maria Roelofs. Johanna Maria Le Feber was dienstbode van beroep.

komt nog steeds veel voor in de familie Gosker³, evenals Johanna Maria. Deze namen zijn dus afkomstig uit de familie Le Feber. Davids ouders waren al op jonge leeftijd gestorven, zodat David nog voor zijn vierde jaar als weeskind was opgenomen in het Gereformeerd Centraal Weeshuis Bethel in Dordrecht. Toen hij achttien jaar was geworden, werd hij geacht zijn belijdenis te doen en wel in de hervormde kerk. Hij moest “aangenomen worden”, zoals dat toen heette. Dat wilde hij toen niet doen, omdat hij er de tijd nog niet rijp voor achtte. Vervolgens werd de toegang tot het weeshuis hem geweigerd. Hij moest zich maar zien te redden in het leven.⁴ Wanneer hij dan wel belijdenis heeft gedaan is mij niet bekend. Wel weten we, dat David Gosker gereformeerd geworden is. Aan de uitzetting uit het Dordtse Weeshuis ‘Bethel’ zijn in *De Herant*, het blad waarvan Abraham Kuiper toen hoofdredacteur was, een drietal artikelen gewijd.⁵ Die artikelen heb ik gevonden, evenals het bericht in de *Dordrechtsche Courant*, dat het begin vormde van de publiciteit. Het eerste artikel in *De Herant* verscheen op 9 mei 1897 onder de titel ‘Dwang in het geestelijke’ door H.J. Reuijl, een der redacteurs van *De Herant*, die ook ruimte maakte voor de tekst van A. van Drooge. Op 23 mei 1897 verscheen het tweede artikel in *De Herant* onder de titel ‘Nogmaals de Weeshuisquaestie’ door J.L. Dubel en een verweerschrift door de ‘vader’ van het Weeshuis Bethel buiten medeweten van de president-directeur. Op 13 juni 1897 verscheen een derde artikel in *De Herant* onder de titel: ‘Nog eens Dordt’. De auteur was deze keer ds Jacob Eigeman zelf, die de stichter en tevens de President-Directeur was van het Gereformeerd Centraal Weeshuis Bethel in Dordrecht en Hervormd Predikant aldaar.

Uit het weeshuis gezet Het begon allemaal met een ingezonden stuk in de *Dordrechtsche Courant*, dat door ds. Reuijl werd overgenomen in *De Herant* van 9 mei 1897. In *De Herant* werd

Dordrechtsche Courant van 14 april 1897

gesuggereerd, dat gulle gevers die goede doelen steunden, zich wel eens goed mochten realiseren aan welke instellingen van liefdadigheid ze hun geld wilden schenken.⁶ Met verontwaardiging had hij vernomen, dat uit het Gereformeerd Centraal Weeshuis Bethel in Dordrecht van de ene dag op de andere een jongeman van 18 jaar was ontslagen, die geen belijdenis wilde doen in de hervormde kerk.

³ David Gosker zoon van Jan en Corry; David Gosker jonggestorven zoontje van Reinier en Nel; David Gosker tweede zoon van Reinier en Nel; David Gosker zoon van Katrijnes en Corry; David Gosker kleinzoon van Jan en Corry zoon van David; David Gosker kleinzoon van Jan en Corry zoon van Ewoud; David Postma, kleinzoon van Reinier en Nel, zoon van Margriet en Ferenc.

⁴ R. Gosker, *Het Kruisjesdal 1945-1985, herinneringen opgetekend voor alle nabestaanden*, door R. Gosker, 1985, 5.

⁵ <http://resources.huygens.knaw.nl/armenzorg/gids/vereniging/2716318530>

⁶ Uit de inkomsten van het in 1894 verkregen Fonds Van Ameijden werden de kinderen respectievelijk op 1 mei en 6 december bij het middagmaal getrakteerd op sla met eieren en ham en op aardappelen met rookworst en snijbonen en 's avonds op krentenbrood met chocolademelk.

<http://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=0&mizig=210&miadt=46&miaet=1&micode=18&minr=888406&miview=inv2>

Die jongeman in kwestie had gevraagd nog een paar jaar te mogen wachten alvorens te worden aangenomen. Dit werd hem echter geweigerd door de directie van het weeshuis in de persoon van ds J. Eigeman. Deze stelde hem voor de keus: nu belijdenis doen of anders uit het weeshuis vertrekken. David Gosker moest en zou met de “Paaschaanneming” van 1897 aangenomen worden. Maar David wilde er niet van horen. Hij wilde niet iets beloven, waarvan hij vooraf wist, dat hij het niet kon nakomen. Hierop werd hij meteen zonder pardon op 13 april 1897 uit het weeshuis gezet, zonder uitzet of middelen van bestaan. En het beetje spaargeld, dat hij nog had was hem ook nog afgepakt. Ergerlijk en onbarmhartig! De volgende dag (14 april) had er al een ingezonden stuk in de *Dordrechtsche Courant* gestaan. De schrijver ervan, A. van Drooge, bij wie David toen werkte, vroeg zich af hoe dit kon gebeuren met een jongen, die zich altijd goed gedragen had en die nog geen half weekgeld kon verdienen.

Door deze voor hem onaangename publiciteit zag ds Eigeman zag zich genoodzaakt zich publiekelijk te verweren. Hij deed dat onmiddellijk. Twee dagen later stond er al een stuk in “*Bethel*”, *Christelijk Weekblad*, het huisorgaan van het weeshuis, met als argument dat er nu eenmaal orde en regelmaat moet zijn in een weeshuis en dat de kinderen zich dienen te onderwerpen aan de machten die door God over hen gesteld zijn. Ze mogen zich niet eigenwijs, hoogmoedig of op ‘ietwat socialistischen toon’ verzetten tegen de regenten. Het zou me wat worden als de regenten aan de wezen zouden moeten vragen wat er moest gebeuren. Ds H. J. Reuijl, die eveneens predikant in Dordrecht was, diende zijn collega op 21 april 1897 onmiddellijk van repiek en noemde het stuk van ds Eigeman één grote zelfaanklacht. Hij vond het schandalig, dat David Gosker, die hij een ‘uitnemende’ jonge man noemde, die zijn geweten niet wil verkrachten, op deze manier door het weeshuis werd behandeld. Je kunt iemand nu eenmaal niet dwingen om belijdenis te doen. Dat past niet en het is een overschrijding van de vaderlijke macht

Een maand later, in het artikel van 23 mei 1897 in *De Herant* moest ds Reuijl wel toegeven, dat zijn bewering dat er spaargeld van David Gosker zou zijn afgepakt, niet klopte. Dat was hem inmiddels duidelijk gemaakt door de weesvader van Bethel, die tegelijk een boekje over David Gosker open deed. David was volgens hem een eigenzinnig ventje. Al op zijn zestiende had hij immers tegen de ‘moeder’ van het weeshuis gezegd, dat hij nooit belijdenis zou doen in de hervormde kerk, omdat dat in zijn ogen niet de ware kerk was. En ds Reuijl had zich schuldig gemaakt aan een Menno Simons-leugen (dat is: een waarheid zeggen en tegelijk een waarheid verzwijgen)⁷ door te beweren dat David berooid het weeshuis moest verlaten. Zoiets heeft altijd invloed op de financiële bijdragen van mensen en dat is schadelijk voor het weeshuis en de wezen. Ds Eigeman verweerde zich ook nog eens in *De Herant* (van 13 juni 1897) door te zeggen, dat David Gosker bij zijn uitzetting wel degelijk van de nodige kleren was voorzien. Maar ze hadden met die knaap echt niet anders kunnen handelen. Hij had meer dan eens hardnekkig volgehouden, dat “Gods Woord boven de Reglementen staat”.

⁷ Ik kende de uitdrukking Menno Simons-leugen eerlijk gezegd niet. Het schijnt zo te zijn, dat Menno Simons halverwege de 16e eeuw door de Spanjaarden werd gezocht en dat de koets, waarin hij zat, werd aangehouden. De Spaanse soldaten vroegen de passagiers of Menno Simons ook aan boord was. Ze ontdekten het allemaal ten stelligste. Alleen de doopsgezinde leraar Hans Busschaert wilde niet liegen, want zijn geloofsovertuiging verbood hem dat. En wat deed de goede man? Hij boog zich naar buiten en zei: “Men zegt dat Menno Simons zich niet in deze koets bevindt”. Daarop werd de tocht ongehinderd voortgezet.

Het is wel duidelijk, dat het in deze kwestie, die over het hoofd van David Gosker is uitgespeeld, in werkelijkheid ging om geld en macht. Dat de kwestie in de publiciteit gekomen was, zou een negatieve invloed kunnen hebben op de vrijgevigheid van de donateurs van het weeshuis. En verder ging het natuurlijk ook om de macht van de regenten en regentessen. Voorts speelden zeer zeker ook de kerkelijke tegenstellingen een grote rol, vooral de oplopende spanningen tussen gereformeerd en hervormd aan het eind van de 19^e eeuw. De Doleantie had in 1886 plaatsgevonden, de Dolerenden en de Afgescheidenen hadden zich in 1892 verenigd tot de Gereformeerde Kerken in Nederland. Ze wilden niet buigen voor 'Haagsche Synode'. De spanning zit er al in, dat een wees in een weeshuis, dat gereformeerd heet te zijn (maar niet GKN was), zomaar gedwongen kan worden belijdenis af te leggen in de hervormde kerk. Was David Gosker al zo jong bezig met die kerkelijke kwestie? Het lijkt er wel op. Verder is het natuurlijk de vraag of men iemand zo kan dwingen. De uitspraak van David Gosker, dat de hervormde kerk niet de ware kerk is, herken ik wel. Ik heb dat mijn vader Reinier ook wel eens horen zeggen, hoewel hij toch zelf met een hervormde vrouw – mijn lieve moeder – getrouwd was. Ik ben daar zelf trouwens erg oecumenisch van geworden.

Huwelijk en gezin

2	3
Gemeente <i>Woerden</i>	Provincie <i>Zuid-Holland</i>
Op den <i>28 Juni</i>	1906 is het huwelijk voltrokken tusschen:
<i>David Gosker</i>	
geboren te <i>Nieuwkerk 't Oupel</i>	den <i>25 Februari</i> 1879
zoon van <i>Johannis Gosker</i>	
en van <i>Johanna Maria Le Feber</i>	
weduwnaar van	
<i>Trijntje Blijleven</i>	EN
geboren te <i>Woerden</i>	den <i>2 Juli</i> 1885
dochter van <i>Reinier Blijleven</i>	
en van <i>Maria van Bergen</i>	
weduwe van	

Op 28 juni 1906 trad David Gosker in het huwelijk met Trijntje Blijleven, nadat hij eerst een kortdurende relatie met haar zus Barbara Blijleven had gehad. Barbara heeft het hem nooit vergeven.⁸ Trijntje werd op 2 juli 1885 te Woerden geboren.⁹ De namen Trijntje en Reinier zijn afkomstig van de familie Blijleven.

⁸ Sara Cornelia Bakker, 'Herinneringen van Sara Cornelia Gosker-Bakker', niet uitgegeven, 2008,10.

Het huwelijk van David Gosker en Trijntje Blijleven werd gezegend met zes kinderen: drie dochters en drie zonen. Alle kinderen werden nog in Dordrecht geboren, uitgezonderd het jongste dochttertje, het nakomertje, dat verwekt was na een crisis in het huwelijk: Adriana Louise Gosker kwam op 2 februari 1927 in Apeldoorn ter wereld en ze werd op 6 februari 1927 gedoopt, zoals in het trouwboekje vermeld staat. Maar helaas is ze jong - op 25 april - gestorven¹⁰ en hebben ze dit kind moeten verliezen.

1	3-juni-18	Gosker	David	m	troof 25 Feb. 1899	Trouwboek Hl 20-6-1908	
2	27-elm-18	Blijleven	Trijntje	v	monw 2 Juli 1895	Hoordans Hl	
3	"	Gosker	Johanna albaria	v	dochter 12 gelbei 1907	Dordrecht	0
4	"	"	Johannid Reinier	m	zoon 19 April 1908	"	0
5	"	"	Reinier	"	" 14 Nov 1909	"	0
6	"	"	albaria	v	dochter 29 Juli 1911	"	0
7	"	"	Katrijnes Boricus	m	zoon 5 Feb. 1916	"	0
8	30.7.20	~~Thammingde~~	~~Clasina~~	v	~~tro 7 Jan 1927~~	~~Apelse~~	~~0 K 2.9.20~~
		Gosker	Adriana Louise	v	dochter 2 Febr 1927	Apeldoorn	0

Foto genomen door Margriet Gosker van een document in het Codamuseum in Apeldoorn op 11 april 2015

⁹ Trijntje Blijleven stierf op 15 januari 1970. Zij was toen 84 jaar. Ze was de dochter van Reinier Blijleven (1845-1918), die de zoon was van Hendrik Blijleven en Trijntje van Leeuwen. Zij was ook de dochter van Maria van Bergen (1851-1922) en de zus van Barbara en Maria.

¹⁰ Johanna Maria Gosker (Joke, 29 mei 1907—20 februari 1994); Johannis Reinier Gosker (Jan, 19 april 1908—12 April 1945); Reinier Gosker (14 november 1909—12 september 1992); Maria Gosker (Rie, 29 juli 1911—7 juli 1986); Katrijnes Boricus Gosker (Katrijnes, 5 februari 1916—1 juni 1994); Adriana Louise Gosker geboren (2 februari 1927- gestorven 25 april van welk jaar?).

Op 3 juni 1918 vestigde David Gosker zich met zijn hele gezin met vijf kinderen in Apeldoorn en begon er een groente-en-fruitwinkel aan de Hoofdstraat. Later dreef Trijntje een sigarenwinkel. In de familie doen verhalen de ronde, dat niet David, maar zijn vrouw Trijntje de winkel runde en vol trots vertelde, dat ze meer verdiende dan haar man. Het heeft er alle schijn van dat een geboren Gosker niet zo zakelijk is, omdat ook zoon Jan niet uitblonk in zakelijkheid.

Wethouder in Apeldoorn

Na enkele jaren deed David Gosker zijn intrede in de plaatselijke Apeldoornse politiek. Als lijsttrekker van de Anti-Revolutionaire Partij werd hij bij de gemeenteraadsverkiezing van 21 mei 1923 in de gemeenteraad gekozen. De raad had na de uitbreiding van 25 naar 29 zetels en mede door het verlies van de socialisten weer een rechtse meerderheid gekregen.

De man, op wien ik stem!

No. 1 van LIJST **7**

Op 4 september vond de installatie plaats van de nieuwe raad. David Gosker was met 15 van de 29 stemmen tot wethouder gekozen. In de vergadering van Burgemeester en Wethouders op 6 september 1923 werden de portefeuilles toegewezen en kreeg hij sociale zaken toebedeeld, inclusief keuringsdienst en armwezen. Vrij snel na zijn benoeming besloot hij de rijksaanpak van het werkloosheidsprobleem over te nemen. Hij volgde daarmee de lijn van zijn partijgenoot Colijn, die Minister van Financiën was. Hiermee week hij af van de lijn, die zijn SDAP-voorganger K. van Trigt volgde. Tijdens diens bestuur waren de kosten van de gemeente Apeldoorn voor de werkloosheidsbestrijding sterk toegenomen: van bijna 78.000 gulden in 1919 tot ruim 600.000 gulden in 1923. David Gosker was van mening, dat men bij armoede als gevolg van werkloosheid in eerste instantie voor zichzelf moest zorgen. Men moest zich via de vakorganisatie tegen werkloosheid verzekeren of hulp inroepen van familie en vrienden. Als dat niet lukte, kon men een beroep doen op de diaconie van de kerk, waarbij men was aangesloten. Pas als die niet konden of wilden helpen, kon men zich tot de gemeente wenden. Materiële hulp was naar zijn mening een gunst, geen recht. Het was vorm van goedheid van het collectief, waar men bij hoorde. Tegenover deze gunst hoorde dan wel een contraprestatie te staan. De werkverschaffing was zo'n vorm van contraprestatie. Via de gemeentelijke arbeidsbeurs werden werkloze arbeiders tewerkgesteld bij de werkverschaffing. Zo kon men ook hun werkbereidheid testen. Bovendien verrichtten ze werken van blijvend nut en kon er zo op de gemeentelijke uitkeringen worden bespaard.¹¹

Deze foto werd genomen door Margriet Gosker op 11 april 2015 van een foto in het Codamuseum in Apeldoorn, dat zo vriendelijk was speciaal voor de familie Gosker een tentoonstelling over wethouder David Gosker te organiseren. De tweede van rechts in de armstoel gezeten is David Gosker.

¹¹ De tekst over het wethouderschap van David Gosker is gebaseerd op het *Biografisch Woordenboek Gelderland* http://www.biografischwoordenboekgelderland.nl/bio/2_David_Gosker

Omdat de kosten van de werkloosheidsbestrijding zo sterk waren toegenomen, ging David Gosker over tot bezuinigingsmaatregelen: de toelatingseisen tot de werkverschaffing werden verscherpt, de periode dat men in de werkverschaffing kon zijn werd verkort en de lonen werden verlaagd. Ook nam hij het besluit de werkverschaffing op termijn af te schaffen. Zo lukte het hem de kosten van de werkloosheidsbestrijding behoorlijk terug te dringen. Maar ja, de werklozen werden op deze manier wel weer 'armlastig'. Er volgden vele protesten en ook demonstraties. Daardoor zag hij zich in 1924 gedwongen vrijwel alle maatregelen weer terug te draaien. Burgerlijk armbestuur en kerkelijke armenzorg konden het immers niet aan. De werkverschaffing 'oude stijl' werd zelfs in beperkte mate weer ingevoerd met projecten als de ontginning van het natuurgebied de Loenermark, weгенаanleg en werklozenruiten aan derden.

Eind 1924 kwam er een sociaal-economische opbloei en het aantal werklozen daalde. Maar dat veranderde eind 1929. Toen steeg het werkloosheidspercentage weer sterk: van 3,8% in 1929 tot 11% in 1937. David Gosker nam toen een aantal werkstimulerende maatregelen, zoals de aanleg van de grote vijver in park Berg en Bos, het vervangen van oude rioleringen, de overkluizing van de Grift en de crisissteun aan de landbouw. Ten gevolge van een aantal overheidsmaatregelen werd Apeldoorn in 1935 een armlastige gemeente, waardoor alle financiële reserves moesten worden aangesproken. De voorwaarden voor geldelijke steun aan werklozen werden aangescherpt.

In navolging van enkele grote steden pakte Apeldoorn de werkloosheid onder jongeren progressief aan doormiddel van een programma, dat bestond uit cursussen en jeugd-opbouwprojecten tot 'educatieve heffing' van werkloze jongeren. In 1937 stelde Apeldoorn de commissie Crisissteun Middenstand in. Dit betekende dat de gemeente krediet verleende aan middenstanders die als goed bekend stonden. Het aantal winkels nam daardoor toe, maar bleef achter bij dat van Deventer en Zutphen. In de laatste jaren tot het begin van de Tweede Wereldoorlog veranderde het Apeldoornse sociaal-politieke beleid onder leiding van David Gosker nagenoeg niet.

De Duitse inval

Na de Duitse inval in mei 1940 mocht de gemeenteraad blijven functioneren. Op 1 september 1941 werd de gemeenteraad door de bezetter opgeheven. In feite was het functioneren van de gemeenteraad sinds het begin van de oorlog louter democratische schijn: de bezetter legde het gemeentebestuur gewoon zijn wil op. Burgemeester Jhr. Mr. Cypriaan Gerard Karel Quarles van Ufford (1891-1985) was al in de eerste maand van de bezetting afgezet. Hij werd opgevolgd door Mr. Cornelis Den Besten, die lid was van de NSB.¹²

David Gosker stond dus als locoburgemeester voor een moeilijke taak, vooral omdat hij in zijn directe bestuurlijke omgeving te maken kreeg met duidelijke vormen van collaboratie. Toen de wethouders steeds meer in de tang genomen werden en in toenemende mate (zoals Gosker dat zelf uitdrukte) gedeclineerd werden tot "uitvoeringsambtenaren van de Duitse bezetter volgens het Führerprincipe", nam hij ontslag. Daarna leefde hij zogenaamd een 'teruggetrokken' leven. Maar in werkelijkheid was hij zeer actief in het verzet en had vele contacten met vrijwel iedere leider van de verschillende verzetsgroepen in Apeldoorn. Hij was rechtstreeks betrokken

¹² Deze Cornelis den Besten was de vader van de bekende liedboekdichter Ad den Besten, die later het prachtige lied voor Bevrijdingsdag dichtte: *Nooit ving lichter lente aan, dan toen uw hand ons volk bevrijdde. Hoe hebben we in dat schoon getijde verbeugd, maar huiverend verstaan: Gods vijanden vergaan. O God, wat zijn wij dwaas geweest, dat we aan de vrijheid zo gewenden, dat wij de vijand niet herkennen, in opstand tegen U, het meest in eigen hart en geest. Vergeef het ons! Raak ons weer aan met levensadem, lente-tijding, en doe met krachten ter bevrijding ons hier in Christus' vrijheid staan. God, laat ons niet vergaan.* Lied 709 (Liedboek. Zingen en bidden in huis en kerk, 2013³), met dank aan mijn broer Reinier Gosker, die mij hierop attent heeft gemaakt.

bij zowel de lokale Orde Dienst als bij de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers. In verzetskringen stond hij bekend om zijn onwrikbare vastheid van geest. Hij was de vraagbaak voor velen, die aan het verzet deelnamen en werd als dé personificatie van het principiële verzet tegen de Duitse bezetter gezien.

Arrestatie

Op 30 juni 1941 werd David Gosker gearresteerd, evenals zijn zoon Reinier. Ze werden naar Schoorl gebracht. Op 24 augustus 1941 werden ze naar het concentratiekamp Buchenwald in Duitsland getransporteerd. Op 15 november 1941 kwamen ze weer terug naar Nederland. Ze kwamen uiteindelijk terecht in het kamp Haaren (bij 's- Hertogenbosch).

Copy of Doc. No. 5989239#1 (1.1.5.3/GORO-GOSR/00077126/0005)
prisoner's personal sheet of the Concentration Camp Buchenwald

Holl. Häftling	Holl. Häftlings-Nr. 5046
Surname Gosker	Bornname David Beruf Onge. Beruf
Geboortedag 25.2.1879	Geboortsoort Nieuwkerk a.d. Yssel
Religion ref.	verh. geb. venter Kinder 5 Staatsangehörigkeit NL
Namen und Anschrift der Angehörigen Fraut Trijntje G. Apeldoorn Lousalaan 8	
Lehter Wohnort mit Kreis, Straße und Nummer wie vor!	
Sozialversicherung	
Verhaftet am 30.6.1941 durch Polizeibehörde in Sido Apeldoorn RSHA-Bia.	
Im R.C. Bu. eingeliefert am 24.8.41 Entlassen oder überführt am	
Bemerkungen am 15.11.1941 überführt	

Document opgevraagd door Joppe Gosker op 7 okt. 2011 en verzonden uit Bad Arolsen op 14 febr. 2012

Brieven uit Haaren

Op 15 januari 1942 was David Gosker evenals zijn zoon Reinier Gosker in gevangenschap in Haaren. Van daaruit schreef hij een reeks brieven aan familie, vrienden en bekenden.¹³ In september 1941 hadden de Duitsers het gebouw in Haaren gevorderd om het in te richten als gevangenis (het oudste gedeelte) en gijzelaarskamp (het gedeelte uit 1938). Alle ramen werden dichtgemetseld en de afsluiting van de buitenwereld versterkt. Maar de Haarense bevolking had wel degelijk contact met de gevangenen. De hulp van buiten is van enorme betekenis geweest voor de bewoners van de gebouwen, in die zeer ellendige omstandigheden. Ter beveiliging tegen luchtaanvallen werd op het dak het Rode Kruis geschilderd.

¹³ Deze brieven zijn door mij in overleg met Corrie Gosker-Bakker en Jan Gosker (echtgenote en zoon van Katrijnes Boricus Gosker) geschonken aan het HDC (Historisch Documentatiecentrum van de Vrije Universiteit) in Amsterdam. Ze zijn – op verzoek – voor iedereen vrijelijk te raadplegen.

Hier schreef David Gosker dus zijn brieven o.a. aan zijn waarde vriend Toom, aan Harms en de familie Okker, aan zijn vroegere burgervader en collega C.G.K. Quarles van Ufford, aan Kruiswijk, aan de dokter en de dominé, aan Talstra en Berkhof, etc. De aanhef van de brieven is bijna altijd de achternaam van de aangeschreven persoon in kwestie.

Seminarie Beekvliet zoals het nu is

Op 23 januari 1942 schreef David aan zijn broer Roel Gosker (zie hieronder): “Wij zijn in het vaderland terug en dat maakt veel goed. Met Reinier en mij is het best, voor zover de omstandigheden dat toelaten. Denk nu niet, bij het lezen van dezen brief, dat ik reeds zoover met Duitsch ben. De zaak is heel eenvoudig. Ik ontwerp de brief, Reinier vertaalt hem en daarna schrijf ik hem over. Bij ontvangst van brieven gaat het in omgekeerde volgorde; hoewel Duitsch lezen voor mij niet zoo moeilijk meer is. Natuurlijk ontvangen wij graag brieven, die allen worden doorgelaten. Je mag zoveel schrijven als je wilt. Onze correspondentie is beperkt tot 2 briefkaarten per week.”

Op 27 januari 1942 schreef hij een brief aan voormalig burgemeester van Apeldoorn Quarles van Ufford, dat zijn belangstelling voor Apeldoorn onverminderd groot is en dat zijn zoon Reinier en hij bij de dag leven.

Woch deze dingen zijn in Gods hand en ik kan
ze volkomen overgeven. Ondanks alles ben ik
nog vol vertrouwen in de toekomst. Bijzonder-
heden omtrent mijn verblijf en bestaan zijn omschreven
op een briefkaart mededeelend; alleen reeds
omdat de reünie onvoldoende is. Correspon-
dentie is toegestaan in het Duitsch, wat voor mij
niet zoo gemakkelijk is. Ook daarom is het
een voordeel dat mijn zoon mijn lotgenoot is.
Hij vertaalt de brieven. Op die wijze is het voor
mij mogelijk om te schrijven. Ook nog
maakt mijn oprechte betuiging van deelneming
en keers verzekerd van mijn vriendschap. Graet de
vrienden, en bekenden in Dordt: ook Jan Jansen. My
leven met als degenen die geen hoop hebben,
maar in de zekerheid dat God regeert en ons
lyden eenmaal zal veranderen in vreugde.
Wat geldt onder alle omstandigheden.

Van Herle gegruet 3 Godt bevoel / vriend

23 Jan 1942.

Beste Raet.

Graag neem ik de gelegenheid waar om op
het van mij te laten hooren. Je weet van 1 keer
hoe het met mij gaat. Mijn vrouw is in Rotterdam
gewest en je komt wel eens in Apeldoorn. En
omgekeerd ben ik op de hoogte van je elke toestand,
en hoorde dat je er je gewin het nog al goed maakt.
Dank zij de voortdurende nachtelijke aanvallen
blijft Rotterdam onrustig, terwijl Apeldoorn daar geen
last van heeft. De betrouwen zullen wel gemeen-
schappelijk worden, ofstoon men wind aan alles.

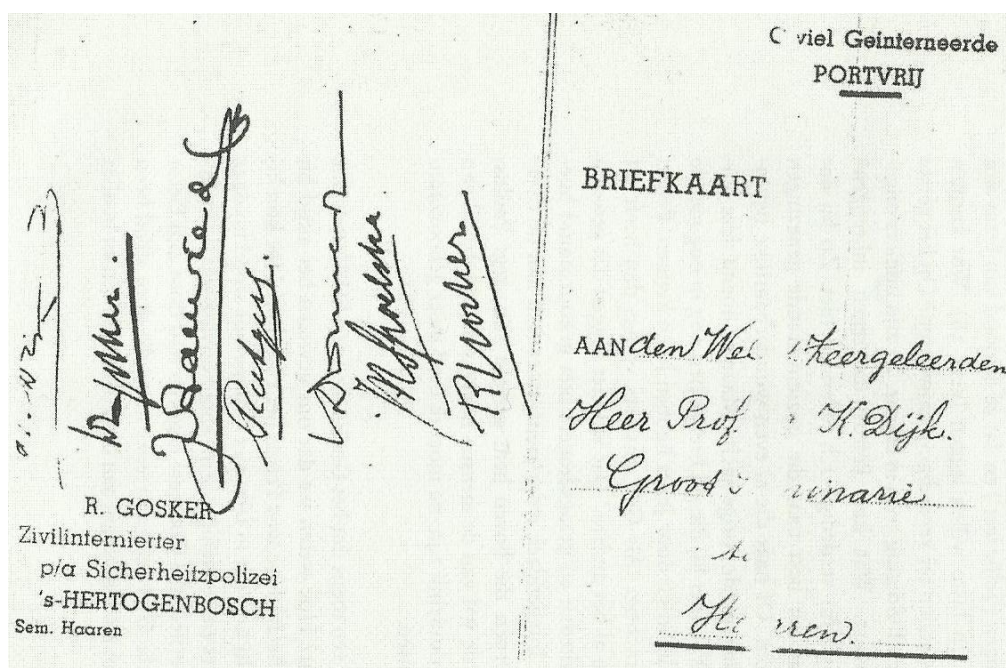
voor zoover dit mogelijk is? Ook heb ik gehoord dat
je op 23 Aug. by my thuis is waart. Welk geval lig.
Aan de eende zijde vond ik het jammer dat ik
niemand van de familie heb gezien, of gehoord
ik goed vertrokken heb, aan den anderen kant
is het zoo heel beter geweest; het zou voor ons
de zaak verzwaard hebben. Doch des alles
is weer gelukkig. Wy zijn in het vaderland terug
en dat maakt weer veel goed. Alles Reiner
en my is het best, voor zoover de omstandig-
heden dat toelaten. Denk me niet, by het
lezen van dezen brief, dat ik reeds zoover
met Duitsch ben. De zaak is heel eenvoudig.
Ik ontbrek de brief, Reiner vertaalt hem
en daaraan schryf ik hem over. By ont-
vangst van brieven gaat het in omgekeerde
volgorde; hoevel Duitsch lezen voor my
niet zoo moeilijk meer is. Wat meer ik ont-
vangere wy graag brieven, die allen worden
dovergetalen. Je mag zoveel schrijven als
je wilt. Onze correspondentie is beperkt tot
2 briefkaarten per week. Hoe gaat het met
Eeke en de jongens, is er nog altyd even fit
en flink. Alles Ernst gaat het goed, hoorde ik.
Is anders een kleine dege versleten my
belevens het herstel niet meer, zoveel is
kapot gemaakt. Maar dat is een laak voor
de jeugd, als die er maar voldoende over
toegeleent is. En daarvoor kunnen wy mede
zorgen, met Gods hulp. Met beste herstel, ont-
vang myn hartelijke groeten van jullie allen,
hoeveel het gelooft, de hoop; en laat ik maar
leggen: tot wederzien. Je Broer
W.

Professor K. Dijk

Op 26 januari schreef David Gosker aan zijn vrouw en kinderen: "Wij hebben hier een professor in de theologie: Dr Dijk; een dominé, die nog nooit een gemeente heeft gediend, maar jaren in de stadszending: Dr Eykman; een chr. geref. pred.: Ds v.P.taal, een paar Indische dominés, die een soortgelijke opleiding als de vorige hebben genoten, en een vrijzinnig godsdienst-onderwijzer. Dus verscheidenheid genoeg. Des Zondags hebben wij een gewone godsdienstoefening als in de kerken gebruikelijk, 's avonds zelfs behandeling van de catechismus, die ik hier niet verzuim. Woensdagavonds een soort liturgische dienst van een half uur, met veel zingen, vooral gezangen, en dikwijls opstaan, (onleesbaar woord). Sommigen houden er van, anderen weer niet zooveel. Elken dag een wijdingsbijeenkomst van 15-20 min. die geleid wordt door ieder (onleesbaar woord) bij beurten. Deze bestaat in het lezen van den Bijbel, een gebed en zingen. Wij bezoeken alle diensten, ongeacht wie de leiding heeft. Deze diensten die in de week door 50-60 en 's Zondags door ongeveer 100 personen worden bezocht, hebben groote waarde voor mijn geestelijke gesteldheid. Dan zijn er nog cursussen en colleges, die gewoonlijk veel gehoor trekken voor belangstellenden. Gij ziet dat wat dit punt betreft erg veel genieten. De R.K. hebben eveneens hun godsdienstoefeningen. Hier is bij de Protestanten een samenwerking zooals die nergens in het land gevonden wordt. Zonder te willen zeggen dat ons voorbeeld navolging verdient meen ik toch dat wat meer elkander verstaan en wat minder onderlinge strijd geen kwaad zou doen. Wij leven in een tijd van groote dingen en dan gaan vanzelf de kleinere op de achtergrond, die wij altijd veel te groot hebben gezien. Doch ik ben niet gerust op de toekomst. Wij hebben zooveel haantjes die zich willen laten horen. Enfin, dat komt later aan de orde. In onze gemeenschap hebben wij in elk geval wat kunnen leeren."

Dr. K. Dijk schreef op 13 maart 1967 ter gelegenheid van mijn benoeming tot Abactis Corporis Fides Quaerit Intellectum, het studentencorps aan de toenmalige Gereformeerde Theologische Hogeschool in Kampen, een brief aan de "Illustrissime Senatus", waarin stond:

"De naam Gosker roept bij mij herinneringen op die mij stil maken en tot dankbaarheid stemmen. Met haar grootvader, de moedige, warme, principiële, milde calvinist heb ik in de bezettingstijd tot in Buchenwald toe de gevangenisellende meegemaakt en haar vader, de oudsecretaris van het c.c. van de A.R.P. was toen mede in ons kostelijk gezelschap. Een dochter van zulk een vader en grootvader moet uiteraard een sterke steun zijn voor onze Hogeschool en uw Corps."

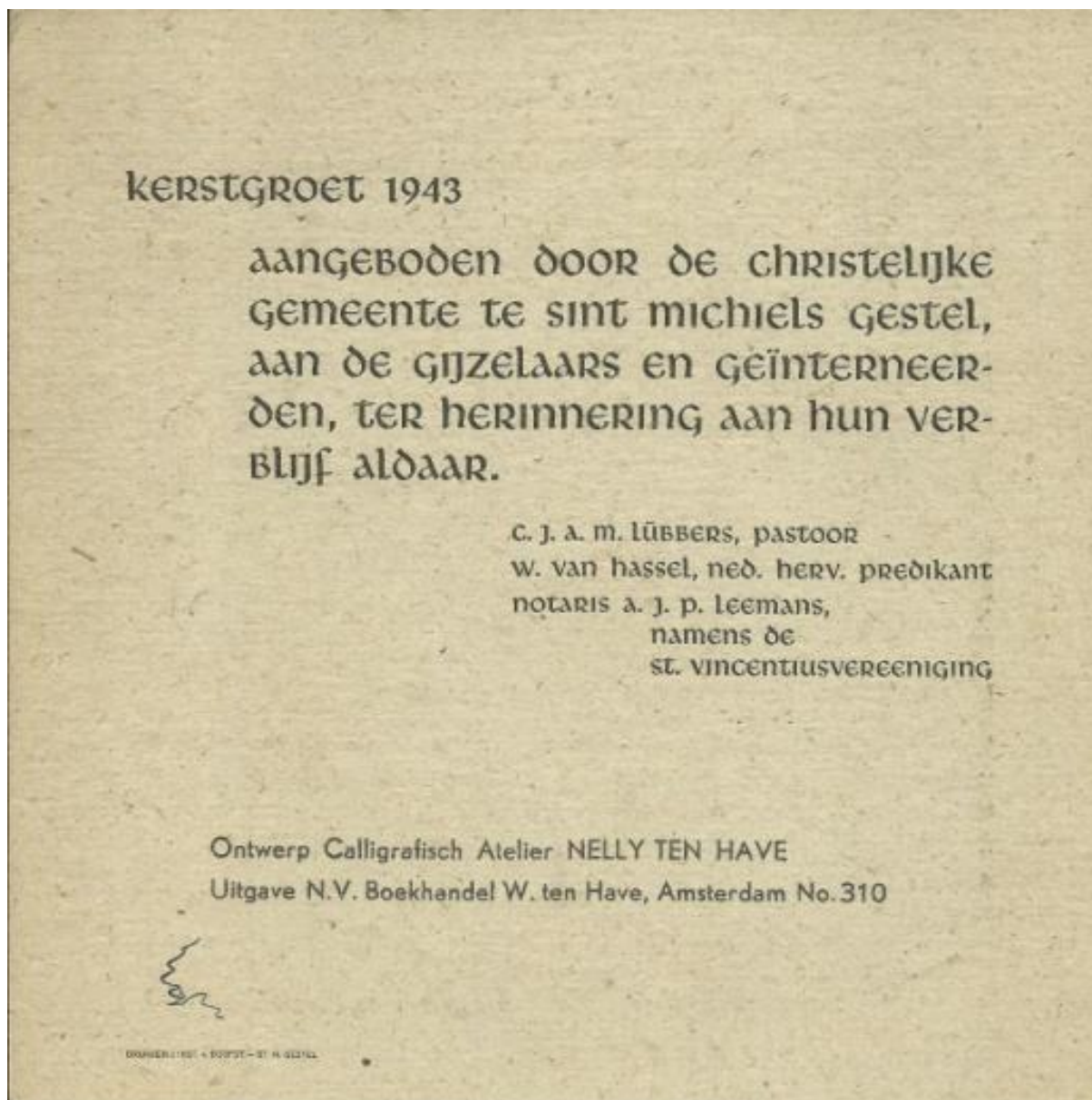
David Gosker en zijn zoon Reinier zijn samen geïnterneerd geweest. Zie de foto hieronder, waar ze samen op staan in Beekvliet.

David Gosker en zijn zoon Reinier in Beekvliet

Zoals bekend was in juni 1941 een groot aantal vooraanstaande Nederlanders gevangen genomen, onder wie David en Reinier Gosker. Eerst verbleven zij – zoals gezegd- in een concentratiekamp in Schoorl, later kwamen ze terecht in een aparte sectie van het Konzentrations Lager Buchenwald in Duitsland en vandaar werden ze weer overgebracht naar het Groot-Seminarie Beekvliet in Haaren (Brabant). Pas in mei 1942 werden zij toegevoegd aan ongeveer 460 Nederlanders die op 4 mei 1942 gevangen genomen werden en geïnterneerd werden in Klein-Seminarie Beekvliet in St. Michielsgestel. Op 21 april 1942 had de Duitse bezetter opdracht gegeven tot ontruiming van het hele Beekvlietcomplex. Prikkeldraad rond het terrein en de gebouwen sluit Beekvliet af van de buitenwereld. Al op 4 mei 1942 worden de eerste 450 gijzelaars opgesloten. In totaal zullen er 1274 Nederlandse notabelen verblijven, tot de opheffing van het kamp op 6 september 1944.

Kerstgroet van de gezamenlijk kerken aan de gijzelaars in Sint Michielsgestel uit 1943

David Gosker is op 19 juli 1942 vrij gekomen. Ik weet van mijn moeder, dat zij nadien in Voorburg wel bezoek kreeg van haar schoonvader, terwijl haar man nog steeds gevangen zat. Opa was een grote steun voor mijn moeder en haar zoontje, mijn broer Daaf. Aangezien Beekvliet op 6 september 1944 is opgeheven, moet mijn vader nog ergens anders gevangen gezeten hebben. Dat blijkt in Vught geweest te zijn. Het verhaal gaat dat ik in augustus 1944 ben verwekt tijdens een van de bezoeken, die mijn vader mocht brengen aan zijn gezin. Gijzelaars kregen soms van de Duitsers verlof om enkele dagen naar huis te gaan. En dan moesten ze daarna dus wel weer terug naar het kamp. Deden ze dat niet, wist je wat er gebeurde. Dan werden er gijzelaars doodgeschoten. Hier stopt het verhaal even.

Dit portret van mijn vader Reinier Gosker werd gemaakt door medegevangene Karel van Veen voor de verjaardag van mijn moeder Nel de Regt op 10 juni 1944. Karel van Veen heeft ongeveer 80 medegevangenen uit Beekvliet geportretteerd. In de zomer van 2019 zijn een dertigtal van deze portretten tentoongesteld in het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch. De bijbehorende catalogus: 'Het gezicht van Gestel' is gemaakt door Yve de Vries.

Op de website van het Noordbrabants Museum lees ik op 1 augustus 2019 het volgende:

In mei 1942 werden in het Brabantse Sint-Michielsgestel (in de volksmond ‘Gestel’) 460 mannen als gijzelaar in het Kleinseminarie Beekvliet opgesloten. Onschuldige burgers die bij sabotage-daden van het verzet daarvoor zouden moeten boeten met hun leven. Het waren veelal vooraanstaande mannen, zoals de latere ministers-presidenten Willem Drees en Jan de Quay, schrijver Simon Vestdijk, musici Willem en Hendrik Andriessen en schilder Karel van Veen. Als tijdverdrijf schilderde Van Veen tenminste 80 portretten, waarvan er circa 30 in ‘Het gezicht van Gestel’ te zien zijn. De expositie toont naast deze portretten ook foto’s, een waskist en historische documenten en is te bezoeken van 29 juni tot en met 17 november 2019. Hiermee vertelt Het Noordbrabants Museum een van de vele bijzondere verhalen over Noord-Brabant gedurende de Tweede Wereldoorlog. Beeldend kunstenaar Karel van Veen (Rotterdam, 1898–1988) kwam als gijzelaar in Beekvliet, waarschijnlijk als gevolg van zijn openlijk anti-Duitse houding. In de twee jaar dat hij in het kamp zat, schilderde hij tenminste 80 van zijn lotgenoten. De portretten waren klein van formaat, zodat ze in het kistje van de was pasten. Verstoppt tussen de vuile was werden ze naar huis gezonden. Tijdens de uren poseren op het clandestiene zolderatelier in Beekvliet waren de mannen ‘even los van de situatie om hen heen’; de dreiging van executie was continue aanwezig. Ook het thuisfront waardeerde de extra zending die ze aantroffen in de waskist. Op 30 mei 1943 schreef mevrouw De Quay aan haar man: “Iedereen roept over je portret, alsof je er zelf bij zit, zo juist van sfeer. Telkens loop ik naar je toe om je nog eens aan te kijken. Het wordt met de keer mooier en dan denk ik weer: Ik hou toch wel van die kloris. Gek hè?”

Het Noordbrabants Museum toont de kunst, geschiedenis en cultuur van Brabant. Met ‘Het gezicht van Gestel’ besteedt het museum aandacht aan 75 jaar bevrijding van Zuid-Nederland. Jaarlijks vindt op 15 augustus een herdenking plaats door Stichting Gijzelaars Beekvliet en Haaren om de acht gijzelaars te gedenken die zijn gefusilleerd en om de boodschap van vrede en vrijheid levend te houden.

Foto van gijzelaars uit Beekvliet waarop David Gosker (tweede van links op de derde rij van boven en Reinier Gosker (bovenste rij, derde van links) ook te zien zijn.

Het verhaal gaat verder in de lente van 1945.

Na de hongerwinter werd ik op 5 maart in Voorburg geboren, als dochter van Reinier Gosker en Nel de Regt. Dat was vlak na het bombardement op het Scheveningse Bezuidenhout op zaterdag 3 maart 1945. Er was in geen velden of wegen een dokter te bekennen, die mij kon 'halen'. Vader Reinier was inmiddels thuis en wilde met een ongesteerd schaars mijn navelstreng doorknippen, wat tante Bep van der Steenbruggen, die verpleegster was, op het laatste moment wist te voorkomen. Een geboortekaartje voor mij is er nooit geweest. Het was oorlog en er was gebrek aan alles. Er was zeker geen papier. Op de zondag, dat ik met de naam Grietje Gosker werd gedoopt in het Gereformeerde kerkje van Leidschendam, werd er hevig geschoten. De doopdienst moest onderbroken worden. Er kwamen boodschappers van slechte berichten de kerk in, die kwamen melden, dat gemeenteleden waren omgekomen bij de beschietingen.

Zestien dagen na mijn geboorte, waarvan David Gosker en Johannes Gosker nog geweten hebben, werd op 21 maart in Apeldoorn mijn neef Ewoud Gosker geboren, de tweede zoon van Johannes en Cornelia. Jan had bij het begin van de oorlog een kruidenierswinkel aan de Badhuisweg, waar volgens zeggen ook kippen en konijnen over de toonbank gingen. Hij moet erg gemakkelijk geweest zijn voor zijn klanten, die niet konden of wilden betalen. Daarom werd de winkel vooral gerund door zijn vrouw, mijn tante Cornelia Gosker-Hoogendijk. Waarschijnlijk geïnspireerd door zijn vader was Jan ook bij het verzet tegen de Duitsers betrokken geraakt. Jan was vooral actief bij het onderbrengen en in veiligheid brengen van piloten. Toen hij merkte, dat hij door de Duitsers gezocht werd, moest hij onderduiken. Tot schrik van zijn vrouw liet hij desondanks regelmatig zijn gezicht zien in de winkel, zo gaat het verhaal.

Ewoud zou op zondag 1 april 1945, de eerste Paasdag, worden gedoopt. Vader Jan en opa David wilden daar natuurlijk bij zijn. Ze kwamen vanuit hun onderduikadressen naar huis. Dat hadden ze niet moeten doen. Dat was zeker in die periode van de oorlog een enorm groot risico, want de SD (Sicherheits Dienst) was op dat moment zeer actief. In de vroege ochtend van Paaszondag 1 april 1945 werden David Gosker, zijn dochter Rie en zijn zoon Jan door de Duitsers gearresteerd. Rie kwam snel vrij, maar David en Jan bleven spoorloos. Niemand wist wat er met hen gebeurd was of waar ze gebleven waren. Er verscheen een advertentie in het Veluws Dagblad in de hoop iets meer te weten te komen. Daarin stond de volgende tekst:

Wie kan hieromtrent inlichtingen verstrekken?

WIE KAN HIEROMTRENT INLICHTINGEN VERSTREKKEN?
Donderdag 11 April j.l. des namiddags omstreeks 3 uur, zijn door den Sicherheitsdienst ongeveer 15 à 17 personen, met drie zwart gelakte luxe wagens (gas-generatoren) uit de Willem III-kazerne weggevoerd.
De wagens keerden driemaal, met een tusschentijd van 20 minuten, terug, daar de gevangenen in groepen van vijf, vergezeld door een sterk S.D.-escorte, werden weggeleid.
Aangezien tot dusverre niets meer van deze mensen werd gehoord en de familieleden in groote ongerustheid verkeerden omtrent hun lot, richten wij langs dezen weg het verzoek tot ieder, die eenige inlichtingen kan verstrekken omtrent de richting, welke deze auto's hebben genomen, of waar zij het laatst gezien werden, hiervan onmiddellijk bericht te doen aan de redactie van ons blad.

Donderdag 11 april j.l. des namiddags omstreeks 3 uur, zijn door de Sicherheitsdienst ongeveer 15 à 17 personen, met drie zwart gelakte luxe wagens (gas-generatoren) uit de Willem III-kazerne weggevoerd. De wagens keerden drie maal, met een tusschentijd van 20 minuten, terug, daar de gevangenen in groepen van vijf, vergezeld door een sterk S.D.-Escorte, werden weggeleid. Aangezien tot dusverre niets meer van deze mensen werd gehoord en de familieleden in groote ongerustheid verkeerden omtrent hun lot, richten wij langs deze weg het verzoek tot ieder, die eenige inlichtingen kan verstrekken omtrent de richting, welke deze auto's hebben genomen, of waar zij het laatst gezien werden, hiervan onmiddellijk bericht te doen aan de redactie van ons blad.

Kruisjesdal

Later bleek, dat er vanuit Zwolle door K.G.E. Schöngarth, de chef van de SD en de SIPO in Nederland in januari 1945 al bevel was gegeven om in geval van *Alarmstufe drohender Ortskampf* gevangenen verzetslieden, die als *Todeskandidaten* werden beschouwd, dood te schieten¹⁴. Ook in Apeldoorn bevonden zich Einsatzkommandos van de SD. Zij hielden gevangenen vast en moesten de bevelen van Schöngarth uitvoeren. Op 12 april 1945 (drie dagen na de moord op Dietrich Bonhoeffer in Flossenbürg) kwam er bevel uit Zwolle om twaalf gevangenen te executeren. De commandant van de SD in Apeldoorn, HauptSturmFührer Gerbich (of was het een SS-er?), werd met de uitvoer van dit bevel belast. Hij gaf Roald Ohmstedt opdracht de executies uit te voeren. Dezelfde dag, 12 april 1945, waarschuwde Ohmstedt een aantal SD-ers op het hoofdkwartier aan de van Rhemenslaan om zich gereed te maken.

Deze begaven zich in twee auto's naar de Willem III-kazerne, terwijl Ohmstedt zelf op zijn eigen motor met hen meereed. Op de kazerne werd eerst een groep van zes man uitgezocht. Het waren Alef en Barend Arendsen (vader en zoon), Hendrik Klein, Barend Jan Antonie Huygen,¹⁵ Nicolaas Johannes van Zand en Gerrit Antony Hendrik Hilberink. Van Zand had gewerkt bij de Shell te Arnhem en was als

evacuë in Apeldoorn terechtgekomen, waar hij op 10 april werd opgepakt. Hilberink had in Utrecht wis- en natuurkunde gestudeerd en werkte als wetenschappelijk medewerker aan de universiteit. Vanwege de razzia's op de studenten was hij naar Apeldoorn teruggekeerd en werd daar op 30 maart opgepakt wegens het overtreden van de spertijd. Men vond bij hem enkele illegale krantjes. De SD-ers duwden deze zes mannen de auto's in. Vervolgens reed men via de J.C. Wilsaan in de richting van de Amersfoortseweg. Bij de Soerenseweg echter sloeg men linksaf. Dit was spergebied. Hier bevond zich in de bossen een munitiekamp van de Duitsers. Enkele gevangenen vroegen wat er met hen ging gebeuren. "Jullie zullen in het munitiekamp te werkgesteld worden en daarna worden vrijgelaten", zo luidde het antwoord. Dat zou kunnen kloppen, want er waren een paar schoppen meegenomen. In het munitiekamp aangekomen overlegde Ohmstedt eerst met de commandant van het munitiekamp over de meest geschikte executieplaats. De auto's reden daarop een stukje verder en stopten op de plek, waar een zandpad de bossen invoerde. Deze plek, een laagte tussen twee heuvels, was het Kruisjesdal. De zes gevangenen stapten uit en werden bij een lege munitieput of loopgraaf, een sleuf van ongeveer één meter diep en vijftien meter lang, opgesteld. Vervolgens deelde de Nederlandse SD-er Antonie Touseul hen mee, dat ze zouden worden geëxecuteerd wegens "terrorisme en verboden wapenbezit". Nu stelde het executiepeloton bestaande uit acht, mogelijk twaalf Duitse SD-ers zich voor de gevangenen op en Ohmstedt gaf bevel om te vuren. Nadat geconstateerd was, dat alle zes mannen dood waren vertrokken de meeste SD-ers naar de Willem III-kazerne om de overige zes "Todeskandidaten" op te halen. Een paar achterblijvers pakten de schoppen en

¹⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Gebruiker:Elvesham/Nederlanders_ge%C3%ABxecuteerd_tijdens_de_Duitse_bezetting#april_1945

¹⁵ http://www.ugchelen.org/bevrijdingskrant/2005_p11.php

bedekten de lijken van de gevallen met aarde en bladeren. Toen de tweede groep arriveerde, was er al geen spoor meer te bekennen van de eerste executie. Deze tweede groep bestond uit

David Gosker en zijn zoon Johannus Reinier Gosker, Albert Jacob Huidekoper, Jan Boltje, Jan Scherpenzeel en Reinder Mulder, die kort daarvoor was gearresteerd. Opnieuw werden de mannen naar de munitielooptgraaf geleid en opnieuw deelde Touseul het vonnis mee. Eén van de gevangenen vroeg hem of hij een boodschap aan zijn vrouw wilde doorgeven: “Of ze goed voor de kinderen zou zorgen”. Ook verzocht hij om te mogen knielen om voor zichzelf en de anderen een gebed te zeggen. Maar dat werd geweigerd.

Nadat het vuurpeloton - weer op bevel van Ohmstedt – had geschoten, werden ze vluchtig met wat zand en aarde bedekt. In de vroege ochtend van 13 april reden de SD-auto's weer door Apeldoorn, er stonden nog wat namen en adressen op de lijst die de SD-ers nog snel wilden afwerken voor de komst van de Canadezen, die intussen Twello al hadden bereikt. Ze arresteerden Jan Cornelis Miebies, Antoon van Velsen,¹⁶ Johannes Rengenerus (Regnerus?) Voordewind en Henk (Hendrikus Cornelis Antonius) Beenen. Omdat de Willem III-kazerne al werd ontruimd, werden de nieuwe arrestanten op de SD-Dienststelle aan de Van Rhemenslaan vastgehouden. Hun verblijf daar was slechts van korte duur. In de loop van de dag werd ook de SD de grond te heet onder de voeten en besloot men zich in de richting van de Amersfoortseweg terug te trekken. Een deel van het commando vertrok diezelfde dag, de rest volgde zaterdagochtend 14 april 1945. De gearresteerden werden vrijdagmiddag door de achterblijvende SD-ers naar dezelfde executieplaats in het Kruisjesdal gereden. De fusillade verliep net zo als de vorige twee. De Nederlandse SD-er, Antonie Touseul, die bij de vorige twee fusillades het vonnis uitsprak, was er nu niet bij, omdat hij al richting Amersfoort was gevlucht.

Foto Margriet Gosker 11 april 2015, Kruisjesdal, plek van de executie

¹⁶ [Noodlot trof Antoon een week voor de bevrijding \(gelezen 4/9/2018\)](#)

De plek van executie ontdekt

Wekenlang bleef er onzekerheid over het lot van de gevangenen bestaan, totdat een bosarbeider bij de Kroondomeinen, die vermoedde dat er iets in de Soerense bossen was gebeurd, een zoekactie organiseerde. Men vond inderdaad één van de lijken en meldde dit aan de Apeldoornse politie, die de gefusilleerden op 23 mei 1945 opgroef en identificeerde. De meesten van hen werden eind mei op Heidehof te Ugchelen ter aarde besteld. Enkele anderen werden elders herbegraven. Kort na de oorlog plaatsten mensen van de Kroondomeinen een kleine gedenksteen in het Kruisjesdal. Op 13 april 1970 werd daar een andere steen bij onthuld op initiatief van de Reünistenvereniging Oud-Illegale Werkers Apeldoorn. Op deze steen staan de namen van de gefusilleerden, als een rijmloos én ongerijmd vers van de oorlog. Zo werden David Gosker en zijn zoon Johannis standrechtelijk geëxecuteerd, in het geheim, zonder arts en zonder bevelvoerend Duits officier, in het Kruisjesdal te Hoog-Soeren op 12 april 1945.

Voorafgaand aan 29 mei 1945 verscheen de volgende advertentie van mijn ouders. Ik weet niet in welke krant de annonce is verschenen: "Heden ontvingen wij bericht, dat gevonden werden het

Op den 12-en April j.l. werd in heerlijkheid ongenomen onze geliefde Man, Vader en Grootvader
DAVID GOSKER
in den ouderdom van 66 jaar, en tegelijk onze geliefde Zoon, Broeder en Oom
JOHANNIS REINIER GOSKER
in den ouderdom van 36 jaar.
Wees getrouw tot in den dood en Ik zal u geven den Kroon des levens.
Openb. 2 : 10.
Namens de Familie:
T. GOSKER—
Blijleven
De begrafenis zullen plaats hebben op Maandag 28 Mei van den heer J. R. Gosker op Heidehof en op Dinsdag 29 Mei van den heer D. Gosker, te 3 uur op Heidehof.

stoffelijke overschot van onze Vader David Gosker, in leven wethouder der Gemeente Apeldoorn en Lid van de Prov. Staten van Gelderland, oud 67 jaar en van onze broer Johannis Reinier Gosker, oud 37 jaar, die medio April vielen door des Vijands hand. Wij weten dat zij stierven in geloof. De begrafenis heeft plaats Dinsdag 29 mei te Apeldoorn, R. Gosker, N.M.C. Gosker-de Regt en kinderen, Looierslaan 119 Voorburg."

Blijkens een advertentie van Trijntje Gosker-Blijleven is Johannis Gosker op maandag 28 mei Heidehof begraven op de leeftijd van 36 jaar en David Gosker op 29 mei 1945 op de leeftijd van 66 jaar. Wat een moeilijke gang moet dat geweest zijn. "Wees getrouw tot in den dood en Ik zal u geven den Kroon des levens (Openbaring 2: 10).

In 2012 verscheen een boek van Richard Schuurman, dat over de berechting van deze oorlogsmisdadigers gaat.¹⁷ Bijna alle beulen bleven onbestraft.

Daders

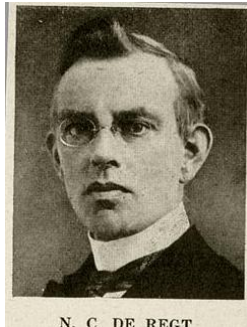
De SD-ers die bij de executies betrokken waren werden in 1948 in Arnhem berecht.¹⁸ Welke straffen ze kregen is onbekend. Ik heb gelezen, dat Franckenstein de doodstraf kreeg, maar dit vonnis is niet voltrokken. Hij kreeg gratie. Touseul vluchtte met zes andere oorlogsmisdadigers op Tweede Kerstdag 1952 uit de strafgevangenis van Breda en vestigde zich in Duitsland als tuinman. Verzoeken om uitlevering van de Nederlandse regering leverden geen resultaat op.

¹⁷ <http://g-geschiedenis.eu/2012/06/20/moorden-bij-woeste-hoeve-onbestraft/>

¹⁸ Eugène Dirckx, Ferdinand Franckenstein, Antonie Touseul, Hauptsturmführer Gerbich (SS), Hermann Veit, Rold Ohmstedt, Theodoor Verhulsdonk, verder hebben ook F.H. Holbeck, J. Ostkop, E. Holm, Neubacher en E. van den Bosch deelgenomen aan de uitvoering van de executies.

Als de levenstaak vernield is...

In *Beekbergens Kerklok*¹⁹ van 10 juni 1945 schreef de voorganger aldaar, de heer N.C. de Regt, evangelist, die mijn ene grootvader²⁰ was over mijn andere grootvader in dit kerkblad een Martelaren-overdenking, getiteld:

Als de levenstaak vernield is, met als gekozen Bijbeltekst:
"En zond heen en onthoofdde Johannes in den kerker"
(Matth. 14:10).

"Het staat er zo mooi in het oude "Te Deum" en niet alleen mooi, maar ook w a a r : " U roemt het luisterrijk heir der Martelaren" (letterlijk staat er: U prijst der Martelaren witgekleede schaar). En we zingen zoo graag met de berijming daarvan in ons alleroudst Christelijk Kerkelied (Gez. 3 of 132) "Profeten, Martelaars vermelden daar Uw eer. – Maar als die Martelaren dicht bij komen, als je leeft in tijden, in welke aan het groote Martelarenboek nieuwe bladzijden worden toegevoegd, dan komen er toch ook andere gedachten dan die over een l u i s t e r r i j k heir, en onze gedachten gaan ook wel eens een anderen kant uit dan dien waarin we denken aan het feit, dat ze Gods eer vermelden.

Als we staan in de harde realiteit van de Martelaarslijden, komen ook wel de gedachten aan het "waarom" naar voren en dan kan het gezang op de lippen besterven, en het hart kan tot benauwens toe vol worden over dat wat de Martelaars tot Martelaars maakte. Je ziet er die mensen op aan, je verneemt hoe ze geleefd hebben en gewerkt – en je wenscht, dat zulk een leven nog jaren zou mogen voortgaan, tot eer van God en tot zegen der menschheid en ziet – het wordt plotseling a f g e s n e d e n midden in hun zegenrijken arbeid, als je denkt aan hun geweldadigen dood, hun Marteldood, dan komt alles wat in je is, er tegen op en je vraagt: "Waarom zoo, o God?"

Heel onze burgerlijke gemeente is onder en indruk van wat de laatsten onzer Martelaren is overkomen. Weggerukt uit hun gezin – op den morgen van het feest der Verrijzenis, gekerkerd dagen achtereen en dan even vóór het feest der Herrijzing van ons vaderland op vreeselijke wijze gedood. Ergens op een eenzame plaats. Allen op dezelfde wijze. Een "luisterrijk" heir, dat Gods "eer" vermeldt, jawel - ... maar ons hart heeft daar geen vrede mee. De pijnigende vraag van het "waarom" wondt dat hart. Ik stond aan het graf van mijn vriend Gosker. Velen stonden daar.

Hij was één dier Martelaren, hij en ook zijn zoon en de gedachten vermenigvuldigden zich in mij. Uitnemende woorden werden gesproken door de plaatselijke predikant Ds. Goris en door onzen burgervader Jhr. Mr. Quarles van Ufford. Zij herdachten mijn vriend Gosker en teekenden hem zoals hij was. Een man van geloof en trouw. Tot in den dood. En in mijn ziel klonk het al maar Waarom dit ontijdig verscheiden en waarom zóó? Hoe zou hij zijn kracht hebben kunnen geven aan den wederopbouw – hoe zou zijn bezielend woord anderen geprikkeld kunnen hebben – maar helaas – het mocht niet zoo zijn.

¹⁹ *Beekbergens Kerklok* 31(1945)4, pag. 2.

²⁰ Mijn grootvader Nicolaas Cornelis de Regt was gehuwd met mijn oma Grietje Janna Wegeling. Hij was evangelist in Beekbergen en Klarenbeek. Hij was de vader van Neeltje Magdalena Carolina de Regt, mijn moeder die gehuwd met Reinier Gosker, zoon van David. David Gosker was dus de schoonvader van zijn dochter en tevens zijn vriend.

BEEKBERGENS= =KERKKLOK

ORGAAN VAN DE NED. HERVORMDE GEMEENTE TE BEEKBERGEN.

DIT BLAD VERSCHIJNT OM DE
14 DAGEN.

Redactie: | Ds. A. de Meijere Tel. 376
| Ev. N. C. de Regt en
D. B. Starrenburg.
Giron^o: Kerkklok Beekbergen 360138.

Advertenties tot Donderdagm. 12 uur
aan de Drukkerij. - Tot Woensdagm.
bij de Redactie.

NEDERLAND VRIJ!

Heugelijk bericht van Vrijdagavond 4 Mei, dat het duitsche leger
in Holland met ingang van 5 Mei 1945 voorm. 8 uur capituleert!

Gode zij dank!

Hij verlostte ook het Westen uit de bittere benauwdheid!

Nederland weer een vrij land!

Nu onze mannen en jongens nog thuis uit de slavernij en Indië vrij!

Mogen ook deze wenschen en beden spoedig vervuld worden!

Kerkdiensten.

Zondag 13 Mei '45.

BEEKBERGEN.

Voorm. 8.30: Ds. A. DE MEIJERE.

" 10.15: Ds. A. DE MEIJERE.

Nam. 3 uur: Gezinsdienst voor kinderen en ouders.

KLARENBEEK.

Voorm. 10 uur: de Heer R. STREEKSTRA,
van Oosterbeek.

UGCHELEN.

Voorm. 10 uur: D. B. STARRENBURG.

GEREFORMEERDE KERK.

Voorm. 10 uur: Ds. J. C. SEEGER.

Nam. 3 uur: id.

Zondag 20 Mei '45 (Pinksterzondag).

BEEKBERGEN.

Voorm. 8.30: Ds. A. DE MEIJERE.

Zendingscollecte.

Voorm. 10.15: Ds. Joh. GERRITSEN Jr.,

Bevestiging nieuwe Lidm. Zendingscoll.

Nam. 7 uur: Ds. A. DE MEIJERE.

Zangkoor. Zendingscollecte.

KLARENBEEK.

Voorm. 10 uur: de Heer N. C. DE REGT.

Zendingscollecte.

UGCHELEN.

Voorm. 10 uur: D. B. STARRENBURG.

Zendingscollecte.

GEREFORMEERDE KERK.

Voorm. 10 uur: Ds. J. C. SEEGER.

Nam. 3 uur: id.

Maandag 21 Mei '45 (Pinkstermaandag).

BEEKBERGEN.

Voorm. 10.15: Ds. J. G. L. Brouwer,

Zendingscollecte.

KLARENBEEK.

Voorm. 10 uur: Ds. C. R. J. W. Hoek,

van Wilp. Zendingscollecte.

UGCHELEN.

Voorm. 10 uur: D. B. STARRENBURG.

Zendingscollecte.

Ik sloeg de geschiedenis van Johannes den Dooper nog eens weer op. Ook een geschiedenis van wreed geweld. De geschiedenis van een Man, in den waren zin des woords, een man, die Gods Woord durfde voorhouden aan een verwaten vorst, die het recht met voeten trad. En ook hier komt de vraag: Waarom moest deze Johannes sterven, nu al, nadat hij nog maar zoo'n korte tijd zijn roeping had vervuld. Ja, waarom? Doordenkend komt het antwoord: zijn roeping was vervuld. Hij had het volk voorbereid op de komst van den Messias en deze was gekomen. Zijn taak is nu volbracht. Wat doet het er eigenlijk toe, of die kort was of lang? Als de taak af is, dan volgt de ten-hemelopneming. Dan klinkt het uit 's Heeren mond: "Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal ik u zetten. Ga in, in de vreugde uws Heeren."

God heeft voor ieder onzer een taak. Er zijn er, voor wie de taak kort is, er zijn er ook voor wie langere taak is weggelegd. – Nu vragen we niet meer "waarom" – Wij stellen de korthed of langheid der taak niet vast, dat doet God alleen. Zelfs de vijanden hebben dat niet in hun hand. Menschen als Cajafas en Pilatus vervullen h u n s o n d a n k s Gods raad. Johannes werd in de kerker onthoofd – ontijdig zeggen wij. Het "luisterrijk" heir der Martelaren is op allerlei wijs den dood ingegaan, ontijdig zeggen wij – maar God neemt zijn dienaar op na volbrachten arbeidstijd en kroont zijn leven met de krans der overwinning. – Daarom is er troost, groote troost, bij het graf der Martelaren – God kende hun tijd.

Is het niet altijd zoo dat als we dat bedenken, er groote rust en vrede neerdaalt in onze worstelende, vragensmoede zielen? En verstaan we dan niet tevens het oude woord: "God begraaft zijne dienaren, maar zet zijn werk voort". Zoo is het toch. Wat is het wonderlijk, dat God altijd weer die rustige vrede kan schenken in harten, eerst zoo ontrust in Hem? Wij kunnen dat niet beredeneren, alleen ervaren. Dan is het mogelijk, dat we weer zingen kunnen. Zingen, juist op de graven der Martelaren, zooals we dit ook gedaan hebben op het graf van mijn vriend Gosker. Zingen, dien ouden psalm, die zooveel beteekenis voor hem gehad heeft in de dagen der benauwdheid en die zoo juist weergeeft, wat er leeft in aller Martelaren hart?

*Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht,
Uw vrije gunst alleen wordt d' eere toegebracht!
Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d' eerkroon dragen
Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen:
Want God is ons ten schild in 't strijdperk van dit leven,
En onze koning is van Israels God gegeven.*

(Psalm 89:8) Lezen: Openb. 2:8-11"

Wilhelmina

Op 16 augustus 1945 kwam er een brief van Paleis Noordeinde, gericht aan de Wed. T. Gosker-Blijleven: Uw echtgenoot David en uw zoon Johannes Reinier hebben beiden het hooge offer van hun leven gegeven voor de vrijheid van ons dierbare Vaderland. Ik kom U bij dit dubbel zware verlies Mijn hartelijke deelneming betuigen. Moge hun nagedachtenis U een steun in het verdere leven blijven.

'S GRAVENHAGE 16 Augustus 1946.
PALES HOOFDZINDE

Mevrouw de Wed. T. Gosker - Blijleven,
Louisalaan 8,
APeldoorn.

Uw echtgenoot David en Uw zoon Johannes Reinier hebben beiden het hoge offer van hun leven gegeven voor de vrijheid van ons dierbaar Vaderland.

Ik kom U bij dit dubbel zware verlies Mijn hartelijke deelneming betuigen.

Moge hun nagedachtenis U een steun in het verdere leven blijven.

M. W. van Muijden

Louisalaan 8 Apeldoorn

Louisa was de vrouw van projectontwikkelaar K. W. van Muijden, die bouwgrond kocht voor het bouwen van villa's. Hij werkte hij veel samen met architect Andries van Driesum. De straat is naar haar genoemd.

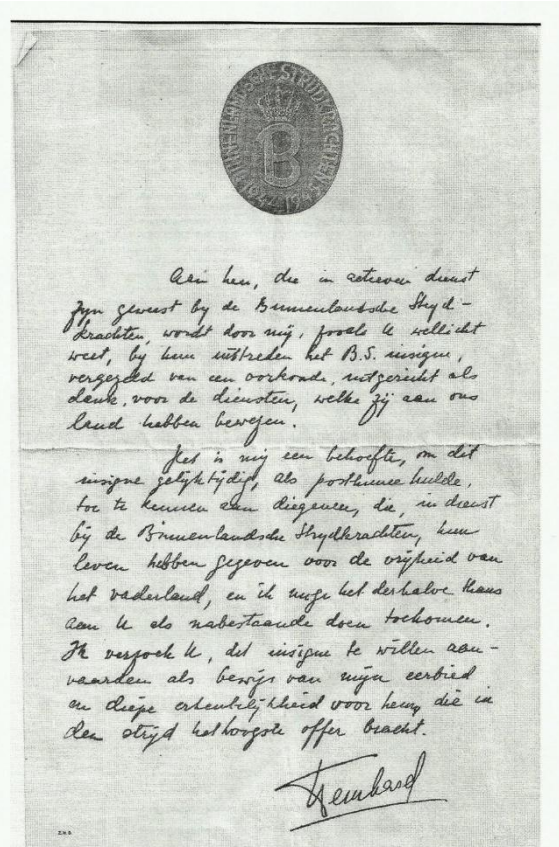
Gedachtenis in de gemeenteraad van Apeldoorn

Op 7 november 1945 – dus zeven maanden na de datum van zijn overlijden – werd David Gosker officieel herdacht door burgemeester C. G. K. Quarles van Ufford van Apeldoorn, die in het begin van de oorlog door de bezetter was afgezet en die op 5 mei zijn ambt als burgemeester van Apeldoorn had hervat: “Ik denk aan David Gosker die vlak voor de bevrijding van Apeldoorn vermoord werd. Hij heeft welhaast een kwart eeuw onze gemeente gediend met alle krachten en gaven waarmee hij zo rijkelijk was toegerust. Een onvermoeid werker was hij, een geharnast strijder, maar het allermeeft een man die begeerde te leven uit zijn Godsgeloof en die getrouw was aan de hem heilige beginselen tot aan de dood toe. Zijn markante persoonlijkheid heeft haar stempel gedrukt op menig stuk der gemeentelijke bemoeienissen gedurende de laatste vijfentwintig jaar. Ere zij de nagedachtenis van de locoburgemeester Gosker, verzetsman zonder vrees, die zijn leven veil heeft gehad in de strijd om de bevrijding van ons vaderland”.

Insigne en oorkonde

In november 1947 kwam er een brief van het Ministerie van Oorlog, afd. A 2 (Sociale Dienst) Gewestelijk Kantoor Apeldoorn in de brievenbus van Louisalaan 8, gericht aan Mevr. Gosker-Blijleven. Het onderwerp van de brief: B.S. Insigne met oorkonde. *“Bijgaand moge ik U aanbieden een insigne met oorkonde, uitgereikt door Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden, aan de nabestaanden van hen, die tijdens de bezettingsjaren blij hebben gegeven van trouw aan het Vaderland en daarvoor hun hoogste goed offerden. Hoofd Gewestelijk Kantoor Sociale Dienst v.b. Ministerie van oorlog.”*

Vlak na de oorlog werd namelijk op persoonlijk initiatief van Prins Bernhard een herinneringsinsigne ingesteld, dat aan alle leden van de Binnenlandse Strijdkrachten is uitgereikt. Het Herinneringsinsigne is een ovaal bronzen plaatje van 25 bij 20 millimeter. Op de voorzijde is een gekroonde ‘B’ afgebeeld met het omschrift “BINNENLANDSCHE STRIJDKRACHTEN 1944-1945”. Op de keerzijde is in hoog reliëf de handtekening van Prins Bernhard aangebracht. Daarnaast bevindt zich aan de achterzijde een knevel om het insigne op de revers van een jasje te kunnen dragen. Bij het insigne werd ook een oorkonde uitgereikt met de volgende tekst:

Aan hen die in actieve dienst zijn geweest bij de Binnenlandsche Strijdkrachten, wordt door mij, zoals u wellicht weet, bij hun uittreden het B.S. insigne, vergezeld van een oorkonde, uitgereikt als dank, voor de diensten, welke zij aan ons land hebben bewezen.

Het is mij een behoefte, om dit insigne gelijkertijd, als postume hulde toe te kennen aan diegenen die, in dienst bij de Binnenlandsche Strijdkrachten, hun leven hebben gegeven voor de vrijheid van het vaderland, en ik moge het derhalve thans aan U als nabestaande doen toekomen.

Ik verzoek U, dat insigne te willen aanvaarden al bewijs van mijn eerbied en diepe erkentelijkheid voor hem die in den strijd het hoogste offer bracht.

Bernhard

Trijntje Gosker bij het monument Kruisjesdal. Foto genomen door Margriet Gosker op 11 april 2015

Ik kreeg via mij tante Corry, vrouw van Katrijnes Boricus Gosker, in Den Haag inzage in een brief van De Commissie voor Onderscheidingen te Apeldoorn, die op Lousialaan 8 in Apeldoorn werd bezorgd met de volgende inhoud:

Apeldoorn, datum postmerk

hiermede brengen wij namens de betrokken Minister ter Uwer kennis, dat

David, Gosker
geboren 25 Febr. 1879 te Nieuwerkerk

posthuum in aanmerking komt voor het "Mobilisatie Oorlogskruis" in verband met het door hem in de jaren 1940-1945 verricht verzetswerk enz. Naar ons van hogerhand is medegedeeld, dient deze onderscheiding in dit geval te worden gezien als een officiële waardering van verzetsarbeid in de oorlogsjaren en niet als herinneringskruis voor een in de betrokken jaren gemobiliseerd militair. Er dient derhalve een belangrijke waarde aan te worden toegekend. De aanschaf van de modelversierselen, welke bij de onderscheiding behoren, brengt enige kosten met zich mede. Deze modelversierselen worden door het betrokken Departement verstrekt, nadat een bedrag van f 2,75 door onze commissie is overgemaakt. Wij mogen u daarom verzoeken dit bedrag te storten op de girorekening No.24588 van onze commissie t.n.v. de heer G.H. Ebens, Valkenberglaan 33 te Apeldoorn of per postwissel over te maken. De plechtige officiële uitreiking zal over enige maanden plaats hebben op een nader aan te geven plaats in de gemeente Apeldoorn.

De Commissie voor Onderscheidingen te Apeldoorn

Eveneens bij tante Corry in den Haag vond ik een afschrift van de Bijlage, behorende bij het Koninklijk besluit van 29 April 1957 No.13

Naam en voornamen van de weduwe:

Blijleven, Trijntje
geboren 2 juli 1885

weduwe van de Peletons-Commandant der Binnenlandse Strijdkrachten D. GOSKER

Het pensioen, toegekend aan genoemde weduwe, bedraagt te rekenen van 1 januari 1957

5/7 van f. 3.680,-- =	f.2.629,-- verhoogd met een algemene toeslag van
	f 1.305,--
totaal	f 3.934,--

(DRIEDUIZEND NEGENHONDERD VIERENDERTIG GULDEN) 's jaars

Mij bekend
DE MINISTER VOOR DEFENSIE
(get.) C. Staf

Voor eensluidend uittreksel
Het Hoofd van de Afdeling S.I. en A.

MIN51976
MVO16467

Om te gedenken 1985

Op de plek waar de lichamen gevonden zijn staat nu een kleine steen met de tekst: 'Hier hebben tijdelijk gerust 16 goede vaderlanders die op 13 april 1945 het slachtoffer werden van den Duitschen bezetter'. Daarnaast staat een wat grotere steen met daarop de namen en geboortedata van de gefusilleerden. De familie Gosker heeft op deze plaats in 1985 een herdenking gehouden op initiatief van zoon Reinier Gosker. Deze heeft een gedenkschrift geschreven en daarin zijn herinneringen opgetekend. Hij schreef:

Zij hebben, die twaalf, waaronder twee vaders met hun zoon, vermoedelijk hun eigen graf moeten graven, alvorens ze werden gefusilleerd. De vogels in de bomen zongen hun voorjaarslied. De krokussen bloeiden. Het was erg stil in het bos. Zwijgend, ieder vervuld met eigen gedachten groeven ze voort. Wat een mooie plek hadden de Duitsers uitgezocht. En wat ging er in de berten van de Duitse jongens om die hun sombere plicht moesten doen? Alle, maar dan ook alle mensenrechten werden met voeten getreden. Werden ze allemaal gedreven door opgekropte haat en ziedende razernij? Waren er misschien ook Lutherse of Katholieke jongeren onder, die hun geweten kwelden? Leven ze misschien nog? En denken ze dan nog wel eens terug aan die mooie lentemorgen, daar ver weg in Nederland? Aan het Kruisjesdal? We weten het niet. We weten zo weinig. Zo heel weinig. Ik geloof in God de Almachtige, Schepper van hemel en aarde.

Reinier Gosker april 1985.²¹

Om te gedenken 1995

In 1995 heeft Margriet Gosker tijdens het herdenken dat vijftig jaar na de Tweede Wereldoorlog gehouden werd in de Antoniterkerk in Keulen voor een Duits publiek haar grootvader David Gosker en oom Johannes Gosker herdacht. Vlak daarvoor hield ze een preek in de Bankraskerk in Amstelveen:

Ik wil graag enige gedachten uitspreken rond het thema vrijheid en bevrijding. Want wat is bevrijding en wat is vrijheid en hoe gebruiken we onze vrijheid? En hoe hebben we in de afgelopen tijd onze vrijheid gebruikt en waartoe? En wie zijn er allemaal niet bevrijd? En waarvan zijn we allemaal niet bevrijd? Toen niet en ook nu niet. Mijn eerste gedachte is, dat vandaag het vierden, de dankzegging en de lofprijzing voorop staat. Dank aan God, die ons de vrijheid geeft. Dank aan God, dat we van de druk zijn bevrijd en dat we zó veel mogelijkheden en kansen hebben gekregen om de aarde te bewonen. Vijftig jaren na TOEN. Vijftig jaren van opbouw van ons land, van een vrijheid waar je nooit genoeg voor danken kunt. Dankbaarheid. In 1945 schreef iemand nogal kritisch: "Nu stroomt het volk naar de kerken om God te danken. Maar is dat wel eerlijke en zuivere dank? Echte dank gaat geen dingen doen die God bedroeven."

Ik hoor nog een stem uit 1945, die zegt: "De bevrijding van heel ons Europeesche Vaderland werd ook door ons gevierd. Wat is het verschil groot als we denken ad onderdrukkende machthebbers wanneer zij de wereld verlaten, niets nalatend dan verwoesting - verderf- alle schoonheid wegbezemend. Onze dank aan de Heer zij: dat we Hem willen zien als een Koning der Schoonheid en dat we Zijn beeld in ons laten weerkaatsen". Dit is de stem van N.C. de Regt, die dit schrijft in 'Beekbergens Kerkklok' op 13 mei 1945. En dat trof me bijzonder. Misschien komt het wel omdat N.C. de Regt mijn eigen grootvader is. Maar misschien komt het ook, omdat

²¹ Tekst van Reinier Gosker uitgesproken in het kruisjesdal in Apeldoorn in 1985, bij de veertigjarige herdenking van de executies, ongepubliceerd, in eigen beheer ter beschikking gesteld van geïnteresseerden.

hij al in 1945 zo grandioos over de landsgrenzen heen kijkt en spreekt over de bevrijding van “heel ons Europeesche vaderland”. Je hoort zeggen: in 1945 is Nederland van de moffen bevrijd. Dat is waar. Maar je kunt óók en misschien nog wel beter zeggen: In 1945 werd Europa verlost van het spook van het Nazisme.

Mijn tweede gedachte is deze: er is “vrijheid van” en er is “vrijheid om”. Vrijheid van vernedering en onderdrukking, vrijheid van onrecht en geweld. Vrijheid om elkaar te respecteren, om vrij voor je mening uit te komen, zonder angst voor represailles of verraad. Vrijheid om samen met elkaar aan een samenleving te bouwen die democratisch hecht verankerd is en die een schuilplaats is voor allen die bescherming behoeven. Vrijheid is overweldigend, als je jarenlang beknut, ingeperkt, getiranniseerd bent. Het is een onbeschrijflijke ervaring van een overweldigend geluksgevoel, wat ik sindsdien nooit meer zo op die manier heb gehad, zo hoorde ik iemand zeggen tijdens een oecumenische samenkomst afgelopen vrijdag. Om echt te weten wat vrijheid is, moet je je blijvend de tirannie, de ballingschap, de slavernij herinneren. Vergeten leidt opnieuw tot ballingschap, gedenken is het geheim van de verlossing. Ons is de vrijheid geschonken en nu zijn we ook geroepen om vrij te zijn.

Dat is mijn derde gedachte, die ik ontleen aan Paulus’ brief aan de Galaten: “In Jezus naam” zegt de Jood Paulus tegen de gemeente van de Galaten: In Jezus naam: Gebruik de vrijheid niet als een aanleiding voor het vlees, maar dient elkander door de liefde. En Paulus beroept zich daarbij op de Torah van Israël, op Leviticus 19, waar geschreven staat: Je moet je naaste liefhebben als jezelf. Woorden die ook Jezus zelf in zijn mond genomen en ons op het hart gedrukt heeft, als een grondregel voor het leven in de vrijheid. Vrijheid is niet hetzelfde als “alles moet kunnen”. Vrijheid die je een vrijbrief geeft om over anderen te kunnen beschikken verdient die naam niet. Vrijheid die niet de belangen en rechten van anderen en van allen hooghoudt, eerbiedigt en liefheeft, dat is geen vrijheid. Dat is vrijheid, die Kaïn neemt om vrij te beschikken over het leven van zijn broer. Dat is geen vrijheid. Dat is willekeur. Vrijheid die ten koste gaat van anderen. Paulus noemt dat in zijn Galatenbrief een ‘aanleiding voor het vlees’. Ik heb die woorden nooit zo mooi horen uitleggen als toen iemand vertelde over zijn bevrijding uit het Jappenkamp in Indonesië. Nu ja, bevrijding... Dat was helemaal geen bevrijding. 5 mei betekende daar niets. Het werd juni... juli.. niets. Het werd augustus... Toen gebeurde datgene wat nooit had mogen gebeuren. En dankzij dat vreselijke: Hiroshima/Nagasaki kwam er, nou nee geen bevrijding. Het was meer het op de loop gaan van de bewaking en de overgang naar een situatie van volkomen gezagloosheid... En de vrijheid, die dat opleverde, dat was ‘een aanleiding voor het vlees’, dat was de vrijheid van Kaïn, waarin men elkaar bijt en opvreet...

Mijn vierde gedachte is dat 8 mei de dag is, waarop in Duitsland zelf de val van het Nazisme herdacht wordt. De Nazi-ideologie met het Führerprincipe, met de verderfelijke ijselijk precies uitgewerkte rassenleer, met het gif van antisemitisme. De opengesperde muil - waarvoor geen Jood, geen homo en geen zigeuner veilig was. Voor niemand die anders was of enigszins anders dacht was er nog veiligheid. Ieder een werd gelijkgeschakeld of afgevoerd. Voor elke doodscategorie was er een eigen kleur. Een walgelijk precies uitgedacht kleurrijk palet: geel voor de Joden, roze voor de homo's en lesbo's, groen voor de losers en de kleine criminelen, zwart voor de asocialen of wat men daar in het derde rijk onder verstond, blauw voor de vluchtelingen en de emigranten, paars voor de Jehova's en anderen met een onwelgevallige geloofsovertuiging, bruin voor de zigeuners, rood voor de politieke gevangenen. En de gehandicapten, de mongooltjes... Zo was er een oplossing voor alles wat maar even onwelgevallig was. O Heer ontferm u. Dat zoiets mogelijk was... Wie van ons zou de dans ontspringen? Er is altijd wel iemand in je omgeving. Al die jaren jaag ik op Nazimisdadigers, zegt Simon Wiesenthal. Meer dan 1100 heb ik er voor de rechter gebracht. En wat heb ik bereikt? Niets, helemaal niets. Want de geest die dat alles mogelijk heeft gemaakt leeft nog steeds. Dat er in Duitsland waakzaamheid

is tegen het opnieuw opkomend gevaar is terecht en hoopvol en verheugend. Zondag 14 mei aanstaande hopen we met een aantal mensen hier uit Amstelveen weer naar Keulen te gaan om er een kerkdienst bij te wonen en steun te betuigen aan de 'Klagemauer für den Frieden' bij de Dom in Keulen. Het is goed zulke initiatieven in ons buurland te ondersteunen. Het is ook goed om waakzaam te zijn en acht te slaan op de ontwikkelingen in onze eigen directe omgeving. Koningin Beatrix heeft daar terecht op gewezen: Waakzaamheid is van het hoogste belang. Ook nu! Ook hier. Dat we zuinig zijn op onze Joden en op onze zigeuners, op onze vluchtelingen en op onze socialen, op onze asielzoekers en op de Jehova's, op onze mongooltjes en op onze homo's, en dat we nieuwe kansen geven aan onze criminelen, dat is vrijheid. Waarom er nu zo weinig protest is tegen de pas ingevoerde Nederlandse wetgeving om tot verplichte allochtonenregistratie over te gaan, dat begrijp ik niet. Zijn we wel waakzaam genoeg?

Tenslotte dit: opdat wij waarlijk vrij zouden zijn heeft Christus ons vrij gemaakt. De kerk gelooft, dat Jezus de Heer zelf door de vernedering, door het lijden en door de dood is heengegaan. Hij is de op Golgotha gekruisigde, Hij is de Verrezenen, de opgestane Heer, die ons heeft bevrijd van de doodsmachten, de ballingschap, de slavernij van zonde en dood. In zijn naam mogen we ons laten zeggen: Laat u niet weer opnieuw een slavenjuk opleggen. Amen

Uns Herr, wirst du Frieden schaffen. Uns, die wir ohne Frieden leben, mit uns selbst und mit anderen im Streit liegen; Uns die wir die Spannungen sehen zwischen Armen und Reichen, Hungrigen und Satten, Schwarzen und Weissen, Türken und Armeniern, Juden und Arabern, Serben und Bosnier; Zwischen den Kirchen, zwischen Christen und nicht Christen; uns die wir uns nicht genug einsetzen um Kriege zu beenden und Unruheherde zu beseitigen; Uns, die wir mitten in einer friedlosen Welt Sehnsucht nach Frieden haben, uns Herr, wirst du Frieden schaffen. Herr du bist selber der wahre Friede, du bist zu uns gekommen in den Stall und in die Krippe, du bist als Grenzgänger des Friedens die einzige Verbindung der feindliche Fronten, du bist für uns ans Kreuz gegangen, damit Friede werde auf Erden. Dein Friede ist anderer Art als das, was wir unter Frieden verstehen. Wir wollen Frieden haben, aber wir wollen ihn nicht verhalten und schaffen. Dein Friede ist mehr als ein Zustand ohne Streit und Krieg, mehr als Seelenfriede und innere Ruhe. Dein Friede überbrückt die Kluft zwischen dir und deine Menschheit und bringt Heil und Heilung, Recht und Gerechtigkeit und Brot für alle. Dein Friede ist ungeteilt und schöpferisch. Dein Friede lässt uns mit uns selbst ins Reine kommen. Er wirkt friedliches Zusammenleben in Ehe, Familie, Nachbarschaft. Er wirkt, dass Nationen, Rassen, Klassen und Machtblöcke miteinander auskommen. Dein Friede will erkannt und geglaubt und ergriffen werden. Er will uns zu Friedensstiftern machen. Was wir ausrichten können ist gering im Vergleich zu deinem umfassenden Friedenswerk. Es ist aber wichtig, wenn du uns als Werkzeuge deines Friedens nimmst. Was wir ausrichten können ist unablässiges beten um Frieden, ist der Versuch Verfeindete zusammen zu bringen, ist das Dankopfer an Zeit und Geld für Notleidende, ist das Dankopfer an Kraft und Geduld für schwierige hoffnungslose Menschen, ist das Dankopfer unseres Lebens für Aufgaben des Friedens, die du uns zeigst. Du willst nicht ohne uns, du willst mit uns, in uns und durch uns deinen Frieden auf Erden schaffen; denn auch alles was wir ausrichten das hast du für uns getan.

DE VLIEGENDE HOLLANDER

VERSPREID DOOR DE GEALLIEERDE LUCHTMACHT

LAATSTE NUMMER, 10 MEI 1945

DUITSCHLAND CAPITULEERT

In den nacht van Zondag 6 op Maandag 7 Mei 1945 ondertekenden generaal Jodi en admiraal Von Friedeburg op het Geallieerde Hoofdkwartier te Rheims de overeenkomst waarbij alle Deutsche strijdkrachten zich onvoorwaardelijk overgaven. Midden tegenover de Duitse gedelegeerden zit de chef van Elsenhowers staf, generaal Bedell Smith. Vierde van rechts is de Russische vertegenwoordiger, generaal Soeslparow.

Het Derde Rijk ondertekent de onvoorwaardelijke overgave — eerst te Rheims, dan te Berlijn

In een eenvoudig klaslokaal van een Franse ambachtsschool in de buurt van Rheims heeft Duitsland zich onvoorwaardelijk overgegeven. Tegen een achtergrond van het verlichte stafkaarten zaten vijftien mannen rond een oude gesloten tafel, die de sporen droeg van honderden scholieren, die er met hun messen in hadden zitten kerven. Voor de fotografen en filmoperateurs was een speciale verlichting geïnstalleerd, die de gezichten der deelnemers scherp afteekende. Aan den muur een kalender met den datum: 7 Mei 1945.

Keitel, chef van het Oberkommando der Wehrmacht gedurende dezen Wereldoorlog, ondertekent te Berlijn Duitslands onvoorwaardelijke overgave

XH122

Van de ene zijde der tafel zitten de drie Duitsers, Admiraal von Friedeburg, Generaal Jodi en zijn adjudant. Tegenover hen zitten Gen. Bedell-Smith, Chef van den Staf van Generaal Eisenhower, de Franse Generaal Sevez, de Russische Generaal Soeslparow en nog enkele andere hooge officieren en tolken. Zestien vertegenwoordigers van pers en radio zijn aanwezig.

Half drie 's morgens komt de Geallieerde delegatie binnen. Generaal Smith, de vertegenwoordiger van Gen. Eisenhower, het laatst. De sterke verlichting maakt het warm in de volle kamer. Om precies 2 uur 39 komen de Duitse gedelegeerden binnen en blijven stram achter hun stoelen staan tot Generaal Smith hen een teken geeft, dat zij kunnen gaan zitten. Zij zijn in uniform en zien er uitgeput uit. Generaal Smith vraagt hun of zij de betekenis van het te ondertekenen document ten volle begrijpen. Nadat de vraag vertaald is, antwoorden zij bevestigend.

Er wordt verder geen woord gesproken en zonder een minuut te verliezen worden de papieren in versound ondertekend. Om 2 uur 40 heeft Duitsland gecapituleerd.

IN DE RUÏNES VAN BERLIJN

Op 8 Mei arriveerden in Berlijn hooge Geallieerde vertegenwoordigers, teneinde in de hoofdstad van het voormalige Derde Rijk Duitslands capitulatie te bezegelen. Met enige moeite werd een gebouw gevonden dat niet geheel of grotendeels verwoest was: de Technische School in Karlsdorf. Russen, Engelsen en Amerikanen voerden er besprekingen tot over alle punten overeenstemming was bereikt. Toen, kort na 12 uur, mochten de Duitsers binnengaan. Voor het Duitse leger zou veldmaarschalk Keitel teekenen, voor de marine admiraal von Friedeburg, voor de luchtmacht generaal Stumpf.

Voor de ondertekening kwam Keitel binnen in vol ornaat, met zijn maarschalkstaf in de hand. Luchtmaarschalk Tedder, die aan Geallieerde zijde ondertekenen zou, tezamen met maarschalk Zjoekow, met generaal Spaatz van de Amerikaanse Luchtmacht en generaal Delattre de Tassigny als getuigen, stelde Keitel de vraag: "Hebt U dit document van onvoorwaardelijke overgave ontvangen? Zitt ge bereid, het te ondertekenen en de orders stipt uit te voeren?" Keitel antwoordde: "Jawohl." Hij vroeg toen nog of de in werking stelling 24 uur kon worden uitgesteld.

Het antwoord was: "Sie können gehen!"

De overwinnaar! — Generaal Dwight D. Eisenhower heeft zich in dezen oorlog een strateeg getoond van groot formaat. Hij heeft zich vooral groote verdiensten verworven door de wijze waarop hij het team van briljante generaals dat onder hem werkte, bijeen wist te houden en te inspireren

Foto gemaakt in 2014 ten huize van Prof. Dr. G.P. Hartvelt te Kampen

Om te gedenken 2005 en 2015

In 2005 heeft de familie Gosker op initiatief van mijn zus Joke Gosker en mijn broer Henk Gosker het gebeuren hernieuwd herdacht. Dit gebeurde ook in 2015. Vele leden van de familie Gosker waren daarbij aanwezig. Aansluitend bij de omhoogvliegende vogel op de gedenksteen werden ruim dertig vogeltjes in bomen opgehangen en werden rode rozen neergevleid voor hen die vielen. Op 4 mei werden 2015 werden David en Johannes Gosker ook herdacht tijdens de officiële Apeldoornse dodenherdenking in de Grote Kerk. Op 22 april 2015 heb ik David Gosker en Johannes Reinier herdacht tijdens een door mij gehouden Andacht voor een klein gehoor van leden van de Altenberger Ökumenische Gesprächskreis in Bad Honnef.

Foto 11 april 2015 Kruisjesdal met vogeltjes

Kruisjesdal 11 april 2015: David van Corrie en Katrijnes en David van Margriet en Ferenc

Foto genomen in 2005 bij het graf van David Gosker, Trijntje Gosker-Blijleven en Johanna Maria Gosker. De vingers van degenen die naar de namen wijzen zijn de naamgenoten uit de volgende generatie Goskers: Kleinzoon David Gosker (van Katrijnes), kleindochter Trijntje Gosker (van Reinier) en Johanna Maria Gosker (van Reinier).

Op het graf van David Gosker, zijn vrouw Trijntje Gosker-Blijleven en hun dochter Johanna Maria Gosker staat de tekst uitgeschreven, die ik tot titel van deze bijdrage heb gemaakt. De tekst komt uit Lucas 9 vers 62: "Niemand die de hand aan den ploeg slaat en ziet naar hetgeen achter hem ligt is geschikt voor het koninkrijk Gods."

Margriet Gosker, Venlo, Mei 2015

APPENDIX

Hieronder volgen de drie artikelen die in 1897 gepubliceerd werden in *De Heraut*. Op 9 mei 1897 onder de titel ‘Dwang in het geestelijke’ door Ds. H. J. Reuijl, een der redacteurs van de Heraut en A. van Drooge, die op dat moment de werkgever was van David Gosker. Op 23 mei 1897 onder de titel ‘Nogmaals de Weeshuisquaestie’ door J.L. Dubel en door de vader van het Weeshuis Bethel in Dordrecht. Op 13 juni 1897 onder de titel ‘Nog eens Dordt’ door Ds. Jacob Eigeman zelf, die de stichter en de President-Directeur was van het Weeshuis Bethel in Dordrecht en Hervormd Predikant aldaar. Jacob Eigeman was de zoon van Jacob Eigeman en werd geboren op 8 januari 1833 in Leiden. Op 24 Mei 1853 werd hij ingeschreven als student in de theologie te Utrecht. Op 3 oktober 1859 werd hij kandidaat in de theologie. Op 2 november 1859 werd hij beroepen in Oud-Loosdrecht en daar werd hij op 4 maart 1860 bevestigd. Hij was even tevoren op 15 februari in Leiden getrouwd met Maria Catharina Tieleman. Op 2 december 1862 werd hij naar Zevenbergen beroepen en op 25 maart 1863 werd hij daar bevestigd. Op 18 februari 1866 deed hij intrede in Delftshaven en daarna werd hij op 1 juli 1878 in Dordrecht beroepen. Hij werd daar op 9 september bevestigd. Hij behoorde tot de orthodoxe richting in de Hervormde kerk. Tengevolge van kerkelijke onenigheid is hij een poosje geschorst geweest. Op 4 maart 1900 vierde hij zijn 40-jarige ambtsbediening en sprak een leerrede uit in de grote kerk, getiteld: *Een stoutmoedige verklaring, die tot een ootmoedig gebed leidt, leerrede naar aanleiding van 2 Tim. 4 vs. 7-8*. Tijdens zijn predikantschap in Dordrecht stichtte hij er het centraal weeshuis ‘Bethel’. Hij was ook redacteur van het orgaan, door dit weeshuis werd uitgegeven en dat ook *Bethel* heette, en van de *Zondagsbode*. Hij schreef verschillende stichtelijke werkjes. In 1902 werd hij emeritus en vertrok in juli 1902 naar Teteringen. Op 10 november 1902 is hij daar gestorven.

De Heraut

Dwang in het geestelijke

Gepubliceerd in *De Heraut* op: 9 mei 1897 door H. J. Reuijl en A. van Drooge

Uit Dordrecht ontvingen we onderstaand breedvoerig, en met stukken gestaafd schrijven, dat ernstige overweging, en ook in ons blad korte bespreking vereischt. Het ingezonden stuk luidt als volgt: “Hooggeachte Redacteur, mag ik een weinig van uw kostbare plaatsruimte voor het volgende verzoeken? Op het gebied der “Christelijke Weezen Verzorging” had dezer dagen te Dordrecht een feit van ergerlijken aard plaats, dat tot kennis van ons Christelijk, en inzonderheid van ons Gereformeerd publiek dient gebracht. Immers, dat publiek dient te weten, waarvoor het zijn liefdegaven besteedt; en diaconiën en voogden dienen op de hoogte te worden gebracht, aan welke stichting, ook al staat dan in hare statuten het woord Gereformeerd, zij hunne weezen toevertrouwen. Uit het Centraal Weeshuis “Bethel”, onder hoofddirectie van Ds. J. Eigeman, werd op staanden voet een jongeling van 18 jaar ontslagen, die, van Christelijken wandel en belijdenis, naar het oordeel van Ds. Eigeman zelf, alleszins geschikt was, om geloofsbelijdenis af te leggen. Gij vraagt waarom? Enkel, omdat hij ter wille van consciëntiebezwaren nog niet wilde aangenomen worden tot lidmaat van de Ned. Herv. Kerk. Hij had verzocht nog een paar jaren te mogen wachten. Dit werd hem door de directie, alias Ds. Eigeman, geweigerd. Het moest nu met de “Paaschaanname” van 1897 geschieden. Gosker evenwel (zoo heet de jongeling) bleef zijn bezwaren behouden en het was hem onmogelijk, om tegen zijn heldere en krachtige overtuiging in iets te beloven, waarvan hij vooraf wist, dat hij het niet mocht nakomen, en dus ook niet mocht beloven. Nu volgde oogenblikkelijk zijn ontslag. Hij moest het huis verlaten, zonder uitzet, vanwege de directie, en met inhouding van nog eenige gespaarde penningen. Is dit niet ergerlijk? Mag dit nu zoo maar, zonder eenig woord van protest van de zijde van ons Christelijk publiek, voorbijgegaan worden? Is het niet zaak, dat ook van Hervormde zijde, van de zijde der Gereformeerden vooral in de Hervormde kerk, aan Ds. Eigeman duidelijk te verstaan worde gegeven, dat hij waarlijk met zulke onbarmhartige praktijken hunne belangen, en die van de Hervormde kerk, niet bevordert? Wordt op die wijze geen smaad geworpen op den arbeid der Christelijke barmhartigheid? Wordt deze in de oogen der wereld geen bespottung, wanneer zij zoo beoefend wordt? Geen wonder dan ook, dat zich aanstonds reeds een stem hiertegen verhief. In de Dordrechtsche Courant van 14 April las men n.l. het volgende: M., wil zoo beleefd zijn onderstaande

gebeurtenis als ingezonden stuk in uw blad op te nemen. Gisteren werd uit het weeshuis “Bethel” ontslagen een achttienjarige jongen, genaamd David Gosker, en werkzaam bij mij. Deze jongen is nog niet bekwaam genoeg zelfs een half weekgeld te verdienen. In al de jaren dat hij in bovengenoemd weeshuis verpleegd werd, is er geen aanmerking op zijn gedrag geweest. Wat nu is de reden van zijn vroegtijdig ontslag? In het begin der vorige week werd hem, omdat hij verzocht had nog een paar jaren te wachten met het afleggen zijner belijdenis, de keuze gesteld: Direct belijdenis doen, of a.s. Maandag vertrekken. Deze handeling is een bewijs, hoe sommigen zich van het toezicht op minderjarigen ontdoen. Dank voor de plaatsing. A. van Drooge.”

Twee dagen daarna kon men in “Bethel” Chr. Weekblad, de volgende zelfverdediging van Ds. Eigeman lezen: Soms doen zich te dien opzichte nu en dan minder aangename dingen voor, die ons nopen, om strengelijk naar Gods Woord te handelen, hoe gaarne we anders ook een meer liefelijke weg zouden zijn ingeslagen. Bij voorbeeld. Toen het de tijd was, om nieuwe leden aan te nemen, verzette zich één der weezen, dia we alleszins geschikt achtten, om geloofsbelijdenis af te leggen, daartegen, ofschoon we alle mogelijke bezwaren, die hij op zijn wijze daartegen inbracht, op zachtzinnige, maar nochtans ernstige wijze uit den weg trachtten te ruimen; doch het slot was : hij wilde nu eenmaal niet aangenomen worden! Nu bleef ons — vrij natuurlijk! — niets anders over, dan hem, na hem herhaaldelijk vermaand en gewaarschuwd te hebben, het Huis te doen verlaten; zijn wij van Godswege geroepen, om, vóóral ook voor der weezen godsdienstige opleiding te zorgen, dan hebben ze ons ook in deze, als machten, door God over hen gesteld, aan onze ordonnantiën te onderwerpen, om Zijnentwil. In ons Bethel is iedere wees, vóóral op godsdienstig gebied, verplicht, zijne gedragswijzen daarnaar in te richten, en zich niet eigenwijs, hoogmoedig of op ietwat socialistischen toon tegen onze heilige wenschen en verlangens te verzetten, hoe schoon het ook voor de oppervlakkige wereld klinke, dat hij voor zijn gevoelens durft uitkomen; wij moeten weten wat we van den wees, op grond van Gods Woord, eischen, en hem aantoonen, dat hij het nog niet weet. Men onthoude dit s. v. p., en begripe vóóral, dat hier geen sprake is van heerschzucht vsn de zijde der Regenten, maar van orde en regel: Wat toch zou het worden, als de Regenten vragen gingen aan den wees: “Hoe verlangt gij het een of ander?” Hier komt ditmaal niet het minst eenige godsdienstige richting in aanmerking; liberaal en modern, die niet gewoon zijn onbekookt te nitneeren, zullen ons dit van heeler harte toestemmen, terwijl de jongens of meisjes, die niet onderworpen zijn aan de bepalingen, die in hun eigen belang gemaakt zijn, daarvan op de eene of andere wijze de treurige gevolgen zullen ondervinden. Men zegge nu niet: “Ja maar, in elk geval hebben we met weezen te doen!” Als dit zoo is — en het is zóó, — moeten de weezen — en vooral, die reeds den leeftijd van achttien jaar bereikt hebben, en dus geen kleine kinderen meer zijn — rekening houden met wat hun te wachten staat, als ze op godsdienstig of maatschappelijk gebied wijzer willen zijn dan hun opvoeders, en zich in hun verregaanden hoogmoed niet ophitsen laten door zoogenaamd “godsdienstige” mensen, die ten slotte bewijzen, dat ze onbijbelsch, ja, ongodsdienstig zijn. Ons dunkt, het qui s’excuse s’accuse is hier te zwak. Dit stuk is een doorlopende zelfaanklacht. Met een vrij “natuurlijk” wordt het eigen geweten op den mond geslagen. Met uitdrukkingen als eigenwijs, hoogmoedig of op ietwat “socialistischen toon” wordt op schandelijke wijze een blaam geworpen op een uitnemenden jongeling, die zijn geweten niet wil verkrachten. “Onbekookt” heet iedere liberale of moderne, die aan zijn verontwaardiging over deze tactiek van Ds. Eigeman op kalme en nette manier lucht geeft. En van zijn broederen, die met hem den Christus belijden, maar niet met hem wenschen te buigen voor de Haagsche Synode, maakt hij zich eenvoudig af, als van “z.g. godsdienstige mensen, die ten slotte bewijzen, dat ze onbijbelsch, ja, ongodsdienstig zijn”. H. J. Reuijl, Dordrecht, 21 April 1897

Dat dit relaas pijnlijk aandoet, spreekt vanzelf, en dat de redeneering van Ds. Eigeman, op het stuk van beginsel, onverdedigbaar is, ziet ieder. Hij zelf zal de eerste zijn, om dit te bekennen, zoodra hij zich de moeite gunt, om wat hij schreef over te lezen, en aan de beginselen der Belijdenis te toetsen. Ongetwijfeld toch heeft een wees in een gesticht aan zijn voogden dezelfde gehoorzaamheid te bewijzen, die hij, leefde zijn vader nog, aan dezen verschuldigd zou zijn. Daarover bestaat geen verschil. Maar vraagt men nu, of een vader het recht zou hebben, tot zijn kind te zeggen: “Gij moet belijdenis doen”, dan springt het terstond in het oog, dat dit overschrijding van de vaderlijke macht zou zijn. Belijdenis doen is belijden. En of men belijden kan, hangt niet af van wat anderen mij gebieden, maar van wat in mijn hart leeft en zich in mij dringt naar de lippen. En overmits nu een vader geen hartekenner is, en het niet in zijn macht heeft, een belijdenis in het hart van zijn kind te brengen, zal elk rechtgeaard vader in zulk een geval wel zijn kind dringen, vermanen en van Godswege bidden mogen om te belijden, maar dwang ten deze uitoefenen is

aaranding van de consciëntievrijheid, een zich aanmatigen als vader, wat alleen Gode toekomt. Wel is een kind in zulk een geval verplicht, desgevraagd te zeggen, welke bezwaren en bedenkingen hij heeft, en kan de vader deze bezwaren wegen en keuren. Maar ook al is het, dat de vader deze bezwaren voor niets acht, en ongerijmd oordeelt, ook zoo mag hij toch nooit anders dan overreding aanwenden, en, baat dit niet, dan moet hij zwichten. Op het stuk van belijdenis is een iegelijk volkomen vrij, althans waar men, gelijk hier, te doen heeft, niet met een kind van 12 a 13 jaar, maar met een jongen man van omstreeks 18 jaar. Hierover kan geen geschil bestaan. Toch zouden we niet gaarne Ds. Eigeman alleen voor het gebeurde aansprakelijk stellen. Zijn verdediging van het gebeurde was stuitend, maar de hoofdschuld ligt ook hier bij de fatale weeshuizen. In onze weeshuizen gold sinds lange jaren de vaste regel, dat de jongens en meisjes, ia dat en dat jaar, moesten worden “aangenomen”, en die regel duldde geen uitzondering. Sinds de laatste twintig jaren mag hierin eenige verbetering gekomen zijn, maar althans tot op dien tijd gold die regel overal, in alle weeshuizen, en ze gold als een wet van Perzen en Meden. Voor een persoonlijk eigen geestelijk leven is in een weeshuis geen plaats. Dit hangt samen met het kazerneachtige leven in het weeshuis, en met de militaire orde die er heerscht. Dat en dat jaar ging men, zoo eischte de regel, op de catechisatie. Als die jaren om waren, moest men er af. En eenmaal aangenomen, nam men in het weeshuis een soort hooger rang in en genoot eenige privileges die de catechisanten misten. Schrijver dezes heeft in het weeshuis te Amsterdam vóór twintig jaren denzelfden strijd te strijden gehad. En ook toen bleek er niets aan te doen te zijn. Die wet, die regel gold nu eenmaal, en aan die regel moest een ieder zich onderwerpen. Meer nog, we geven toe, dat in grootere weeshuizen feitelijk niet wel een andere regel practicabel is, overmits, laat men de keuze vrij, de groote meerderheid niets aan de catechisatie doet, en niet uit gewetensbezwaar maar uit luiheid en onverschilligheid den dans ontspringt. Juist dit echter is ons een reden te meer, waarom we zoo ernstig tegen dit weeshuisidée gekant staan. Alle weeshuis-inrichting op groote schaal vermoordt het teedere en heilige in de banden van routine, regel en militaire tucht. De fout van Ds. Eigeman is dan ook hoofdzakelijk, dat hij, dit kwaad en de oorzaak van dit kwaad uit het oog verliezende, een verdediging van het gebeurde schreef op quasi-geestelijke gronden, die uiteraard geen oogenblik steek houden. Nog op dit oogenblik weten we in het minst niet, welke bedenking deze jongen tegen het afleggen van belijdenis had. Indien de kerkelijke quaestie in het spel was, en hij neigende naar de Gereformeerde kerken, zich niet wilde laten dwingen om zich door stipulatie aan de Ned. Hervormde kerk te verbinden, rijst natuurlijk de geheel andere vraag, of de kinderen in dat weeshuis opgenomen vrij zijn in de keuze van hun kerk. Indien niet, dan had hij er niet in moeten gaan, of ook, veranderde hij sinds van overtuiging, dan had hij het moeten verlaten. Staat het weeshuis krachtens zijn statuten daarentegen op gemeenen grondslag, zoodat de kinderen niet tot een bepaalde kerk behoeven te behooren, dan rekent deze bijomstandigheid natuurlijk niet mede, en was hij volkomen vrij, wilde hij belijdenis doen, het te doen bij die kerk, die de liefde van zijn hart had. Doch gelijk gezegd, dat punt kunnen we niet beoordeelen, overmits de statuten niet in ons bezit zijn, en we geen pertinente verklaring van den jongen man voor ons hebben.

De Herant

Nogmaals de Weeshuisquaestie

Gepubliceerd op: 23 mei 1897 in *De Herant* door J. L. Dubel

In zake de wegzending uit het Dordtsche Weeshuis van den jongen man, die weigerde belijdenis af te leggen, ontvingen we nogmaals twee stukken, het ééne van Ds. Reuyl, het andere van den vader van dit Weeshuis, die we beiden plaatsen, overmits al wat krenking van gewetensvrijheid is, aanspraak heeft op onderzoek en belangstelling. Ds. Reuyl wijst er eerst op, dat hij op één punt zich vergiste, en licht dan nader de zaak zelve toe. Hij schrijft dit:

“Mag ik u nogmaals beleefd verzoeken om de opname in uw blad van de volgende weinige regelen? Tot mijn spijt bleek bij nadere inlichting, dat in de vermelding van het gebeurde in het weeshuis “Bethel” eene onjuistheid is ingeslopen, die ik mij ter wille van de waarheid haast te herstellen. Er werd n.l. gezegd, dat de jongeling ontslagen werd “met inhouding van nog eenige gespaarde penningen”. Dit laatste is mij evenwel gebleken onwaar te zijn. Al het gespaarde geld werd reeds vóór het ontslag opgevraagd om

gereedschap aan te schaffen, zoodat de jongeling niets meer te vorderen had. Op dit punt dient dus aanstonds amende honorable gedaan. Overigens verandert dit evenwel weinig aan de zaak zelve, en deelden wij eenvoudig deze gebeurtenis uit Bethel mede, zooals reeds gezegd werd, ten einde het Christelijke en vooral het Gereformeerde publiek op de hoogte te stellen met dit weeshuis, dat onder den Gereformeerden naam bij een groot deel van ons volk bekend staat, ja, dat het woord Gereformeerd in zijn naam draagt (Gereformeerd Centraal Weeshuis), doch dat feitelijk eene kweekplaats is van lidmaten voor het Hervormd genootschap. Wat betreft de bedenking, die deze jongeling tegen het afleggen van belijdenis had, deze was naar zijn eigen verklaring hierin gelegen, dat hij nog geen vrijmoedigheid had belijdenis te doen, waar dan ook. Wel was zijn oog ook niet gesloten voor de zonde van het genootschap, maar het bovengenoemde was bij hem op dit moment hoofdzaak, weshalve hij eenvoudig verzocht nog wat te mogen Wachten. Overigens deed hij niets dat in strijd was met de statuten, gesteld ook al, dat die statuten geen vrijheid toelaten op kerkelijk gebied. Hij ging getrouw mede ter kerk in het genootschap en kwam zelfs nimmer in de samenkomsten der Gereformeerde kerken. Ons is niet bekend, of de statuten bepaald een leeftijd aanwijzen, waarop belijdenis gedaan moet worden. Dat zou ons verwonderen van een weeshuis onder directie van den Gereformeerden Ds. Eigeman. Wij meenen dan ook, dat dit niet het geval is. Daarbij genomen nu, dat het verzoek van den jongeling niet was, om in de Gereformeerde kerken belijdenis te mogen doen, ook in 't algemeen niet was vrijheid in de keuze van kerk, maar enkel nog eenigen tijd te mogen wachten met het doen van belijdenis, zoo blijft onzes inziens de handelwijze der directie eene onbarmhartige en stuitende op het gebied der Christelijke barmhartigheid, H. J. Reuyl.

Dat men van de zijde van het Weeshuis over die vergissing van Ds. Reuyl zou vallen, was te begrijpen. vader meet haar dan ook op zijn wijze schromelijk breed uit. Doch ziehier zijn schrijven.

De ondergeteekende, weesvader in het Gereformeerd Centraal Weeshuis Bethel, neemt buiten voorkennis van den president-directeur, Ds. Jacob Eigeman, de pen op, om u en de vele lezers van de Heraut in kennis te stellen met zoo eenzijdige en niet volkomen waarheid van het stuk, in gezonden door Ds. Reuyl aangaande David Gosker, die om "conscientie"-bezwaren op staanden voet het weeshuis moest verlaten. Deze jongen koos op 14-jarigen leeftijd het meubelvak en kwam bij een nog jongen meester. Deze nu is diaken bij de gemeente van kerk A en werd op nog jeugdigen leeftijd overtuigd, dat de Hervormde kerk, door de vele dwalingen die er in toegelaten werden, de ware kerk niet was. Zijne ouders wilden echter, dat hij bij een modern predikant voor zijne belijdenis zou leeren, wat hij echter beslist weigerde, waardoor hij in velerlei onaangenaamheden kwam. Zijn vader stond eindelijk toe dat hij, als hij mondig was, naar zijne overtuiging kon handelen. Toen die tijd daar was, heeft hij zich ook bij kerk A aangesloten. Dat heeft hij ook aan David Gosker verteld. En dit laatste had zooveel invloed op David, dat deze reeds op 16-jarigen leeftijd aan mijne vrouw zeide: "Moeder, ik doe nooit mijne belijdenis in de Hervormde kerk." Nu is de tijd aangebroken, dat Ds. Eigeman oordeelde, dat hij door belijdenis als lidmaat van de Hervormde kerk kon worden aangenomen. Ik had al vernomen, dat hij bij zijn voornemen bleef. De vraag, die ik aan hem deed, was: waarom? Hierop antwoordde hij, dat, als ik hem kon bewijzen, dat de Hervormde kerk de ware kerk was, hij dan daar zijne belijdenis zou doen. Ik heb hem eenige malen gewezen op de gevolgen die dit alles voor hem zouden hebben. En daar Davids gebrek reeds als kind eigenzinnigheid was, en ik die klachten van de knechts en ook van zijn meester zelf wel eens heb moeten hooren, zoo bleef dat gebrek ook tegenover den president-directeur de overhand behouden, ten gevolge waarvan hij weigerde zijne belijdenis af te leggen. Ds. Eigeman gaf hem nog een dag van overdenking, want den volgenden dag zouden de weeskinderen worden aangenomen. Ds. Eigeman zeide tot hem: Zijt gij er, dan is alles goed, maar blijft gij bij uw voornemen, dan moet gij het huis verlaten. Hij bleef bij zijn voornemen en moest alzo na eenige dagen uit het weeshuis vertrekken. Nu doet Ds. Reuyl een Menno Simons-leugen, dat is eene waarheid zeggen en eene waarheid verzwijgen, wat grooten invloed kan hebben op de menschen die zoo'n weeshuis met hunne liefdegaven ondersteunen moeten, zal het kunnen in stand blijven, door neder te schrijven dat hij vanwege de directie het huis zonder uitzet verlaten moest. Zie, mijnheer de Redacteur, dat wist en weet Ds. Reuyl beter, toen hij het door middel van uw blad bekend maakte, dat David zonder uitzet het huis moest verlaten. Toen hij zijn uitzet ontving, ook van bovenkleederen, zeide hij tot mijne vrouw: "Moeder, ik heb net zooveel als andere jongens, die op hun leeftijd het huis verlaten." Ik kom tegen dat zeggen van Ds. Reuyl op, omdat hij het van den jongeling zelf beter wist, en dat wij, volgens de leer die naar de Godzaligheid is, zooveel mogelijk de misstappen van onze naasten verkleinen of bedekken moeten, en vooral niet vergrooten. Nu zijn de werken van barmhartigheid en mededeelzaamheid in de harten van menschen die er iets van mogen hebben een teer plantje, ja zelfs een kruidje roer me niet.

Voor al voor weezen, die door de liefdadigheid moeten onderhouden worden, want het is dadelijk: aan dat gesticht of weeshuis geven wij niet meer; waaronder niet de regenten, maar de weezen lijden. Moet niet ieder oprecht Christen, en vooral een leeraar, zichzelf afvragen, eer hij de zonden of gebreken van zijn naasten openbaart, wat is mijn doel als ik dat bekend maak? De beterschap of bekeering van mijne naasten of een zeker soort van wraakneming? Ds. Reuyl weet zeer goed, wat de statuten van het weeshuis zijn n.m. dat de weezen die hier worden opgenomen door den President-Directeur in de oude - waarheid onderwezen worden en vóór zij er uitgaan belijdenis in de Hervormde kerk moeten afleggen. Dit heb ik Ds. R. persoonlijk gezegd, toen hij vragen kwam, om er een paar weezen in te plaatsen. Zie, geachte Redacteur, die bekendmaking achtte ik mijn plicht, omdat ook andere couranten die halve waarheden hebben overgenomen, tot groot nadeel voor de arme weezen. Niet om gemoedsbezwaren, eigen aan een ontdekte van zonde overtuigde ziel, is David vertrokken. Ds. Eigeman zeide tegen mij: “Vader, ware dit bij hem het geval geweest, dan had ik gezegd: wel, jongen, wacht nog een jaar; maar nu het slechts een kerkelijke quaestie geldt, moet hij zich onderwerpen aan de statuten van het weeshuis of er uit. Mijnheer de Redacteur, wees zoo goed en plaats bovenstaand stuk in uw veelgelezen blad. Met verschuldigde dankzegging en hoogachting, Uw Dienaar.

We danken vader dat hij nog eens aan en stelregel herinnert, dat men “Op den weg der ware Godzaligheid de misstappen zijns naasten liever verkleinen en bedekken moet dan vergrooten.” De lezer kan nu zelf oordeelen of vader zelf de vergissing van Ds. Reuyl “verkleind en bedekt”, ofte wel “vergroot” heeft. Een buitenstander zou zeggen: Erger vergroot dan nodig. Doch dit alles doet niets aan de hoofdzaak af. De hoofdvraag is, of de statuten van Bethel metterdaad inhouden dat de weezen, in dit en dat jaar, belijdenis moeten afleggen in de Ned. Herv. kerk. Had nu vader eenvoudig de artikelen van de statuten meegedeeld, die z. i. dit zeggen, dan ware de zaak uit geweest. We noodigen hem dan ook alsnog uit, dit te doen. Het zijn toch twee geheel onderscheiden quaestien, of de statuten goed zijn, en hoe ze zijn. Staat er in, dat elk kind op dien en dien leeftijd belijdenis moet afleggen bij de Ned. Herv. kerk, en zoo hij dit om welke reden ook meent niet te kunnen of te mogen doen, het huis verlaten moet, dan is onder vigueur van dat reglement, geen wettelijk vereerde daad gepleegd. Dan is er gehandeld naar de statuten, en heeft de weggezondene zich niet te beklagen. Staat het er niet alzoo in, dan moet de zaak beoordeeld naar de geestelijke eischen die voor het afleggen van belijdenis moeten gesteld worden, en hebben we recht om de handeling af te keuren. Met het nazien van de statuten had men alzoo moeten beginnen. Wie met een stichting als Bethel te doen heeft, heeft in de eerste plaats te vragen, hoe deze stichting in elkaar zit. Blijkt dan dat de statuten tot deze daad noodzaakten, dan kan men wel de statuten raken, en oordeelen dat men een stichting met zulke statuten niet steunen kan en er geen weezen kan plaatsen, maar dan is formeel op de daad van de Directie niets aan te merken. Wel blijft dan nog de vraag over, hoe Directeuren als hier aan het hoofd staan, met zulke statuten vrede kunnen hebben; maar deze vraag raakt het geval in concreto niet.

De Herant

Nog eens Dordt

Gepubliceerd in *De Herant* op: 13 juni 1897

In *Bethel* schrijft Ds. Eigeman over de bekende gebeurtenis dit: Nu zijn de Statuten van ons Huis van dien aard, dat de Weezen op elk gebied, waartoe ook dat van het afleggen der Belijdenis behoort, gehoorzaamheid verschuldigd zijn. Wie er zich niet aan onderwerpen kan, moet het Gesticht — wat we Gosker herhaaldelijk gezegd hebben — verlaten, om pès, als dit gebeurd is, een weg op kerkelijk gebied in te slaan, gelijk hij zelf voor God zal kunnen verantwoorden. Derhalve, hoeveel leed het ons ook deed, moesten we hem laten vertrekken, om hem, hoewel slechts tot op zekere hoogte, te doen deelen in de straffe, waarin hij deelt, die, om welke reden ook, niet “eervol” het Huis verlaat: ofschoon hij geen vollen uitzet en geen ^«/d meekreeg, werd hij toch van de zijde der Directie nog van de noodige kleëren voorzien. En voorts: Ieder die gezond verstand bezit, zal ons toestemmen, dat we met dien knaap niet

anders hebben kunnen handelen, zouden we de Reglementen van ons Huis niet openlijk in het aangezicht hebben geslagen, al zei de knaap ook meermalen op weinig devoten toon — wat hij natuurlijk opgevangen had van de lippen van zijn schijnbare vrienden: “Gods Woord staat boven de Reglementen!” Hiermede is, gelooven we, de zaak tot haar juiste proportie teruggebracht. Op de statuten, en daarop alleen komt het aan. We kennen ze niet, maar het Bestuur heeft zelf in zijn Almanak op bl. 31 aldus de Vereischten tot opname in het Centraal Weeshuis Bethel te Dordrecht opgegeven: In bovengenoemd Gesticht worden, zoover de fondsen het toelaten, alle Weezenen, zoomogelijk, ook halve weezen opgenomen, tot welke gezindheid ze ook behooren, gratis of tegen een te betalen prijs, de halve Weezen tegen minstens *f* 104 jaarlijks, mits de Voogden of betrekkingen ze beslist aan de leiding van Regenten en Regentessen toebetrouwen; zij vinden er in den regel tot op negentienjarigen, hoogstens tot op drieëntwintigjarigen leeftijd, een schuilplaats in, terwijl vóór hunne opneming moet worden overgelegd:

- a. de doodacte hunner ouders; van vader of moeder, indien het halve Weezen zijn;
- b. de huwelijksacte hunner ouders;
- c. geboorteacte van henzelf;
- d. extract uit het bevolkingsregister, wanneer zij van elders komen;
- e. bewijs van al-of niet-inenting;
- f. afstand van voogden of betrekkingen, wat het beheer over hen betreft;
- g. doopbewijs;
- h. wat, behalve de *f* 25 entree, die bepaald voor ieder kind gestort wordt, op ééns of elke drie, zes of twaalf maanden, van te voren te betalen, zal worden bijgedragen;
- i. opgave van wat de Weezen bezitten en van wat er vrijwillig van aan het Huis wordt afgestaan;
- k. bewijs, dat de Kerkeraad, die voor de Weezen optreedt, zich verbindt, om een-of tweemaal "s jaars voor het Gesticht te collecteren, bij gelegenheid van de openbare Godsdienstoefening, en eindelijk bewijs van een bevoegd geneesheer, dat de kinderen geen bijzondere kwalen of lichaamsgebreken hebben.

President-Directeur, Jacob Eigeman, Herv. Pred. te Dordrecht.

Met opzet drukken we deze publicatie geheel over, daar mag en moet aangenomen, dat het Bestuur hier alles mededeelt, wat voor wie buiten staat van gewicht is. En hieruit nu ziet men 1°. dat verklaard wordt: Weezen van welke gezindheid ook kunnen opgenomen worden; 2°. en dat er niets in staat van eenige verplichting, om zich te voegen bij deze of gene kerk. Zoo bezien kan dus een buitenstander niet anders oordeelen, dan dat zelfs een Jood, een Roomsche, en wie niet al meer kan worden opgenomen, zonder dat hem in het godsdienstige eenige gehoudenheid wordt opgelegd. Intusschen kan het zijn, dat nochtans de statuten bepalen, hoe men zich voorts kerkelijk te gedragen heeft. Op zichzelf is het toch denkbaar dat men zegt: Ik wijs niemand af, maar wie tot mij komt, moet in mijn gareel loopen. Zoo kan b. v. op het Geref. Gymnasium te Amsterdam een ieder zijn zoon zenden, maar wie er komt, moet de lessen over de Gereformeerde religie bijwonen. Het komt ons daarom voor, dat het 't best zal zijn, de statuten zelve na te zien. Die kunnen de zaak dan uitwijzen. We zullen ze bij de Directie zelve aanvragen, en daarna publiceeren.

Herv. Pred. te Dordrecht.

Verantwoording

Correspondentie uit Haaren. Brieven van David Gosker (1942-43), die zich thans bevinden in het Historisch Documentatiecentrum van de Vrije Universiteit te Amsterdam

Ingezetenregister Apeldoorn.

Brief d.d. 14 februari 2012 Dokumentauszug van de Internationale Suchdienst Bad Arolsen en door hen verstrekte kopieën van Nazi Documenten betreffende D. Gosker.

Brief Dr. K. Dijk aan de Senaat van het Corpus Studiorum Fides Quaerit Intellectum te Kampen d.d. 13 maart 1967.

Tekst van Reinier Gosker uitgesproken in het kruisjesdal in Apeldoorn in 1985, bij de veertig jarige herdenking van de executies, ongepubliceerd, in eigen beheer ter beschikking gesteld van geïnteresseerden.

Biografisch Woordenboek Gelderland, deel 2,

Bekende en onbekende mannen en vrouwen uit de Gelderse geschiedenis. Redactie: dr J.A.E. Kuys (eindredactie), drs R.M. Kemperink, E. Pelzers en drs P.W. van Wissing. Verloren Hilversum, 2000, pagina's 36-38. 8 geboren

http://www.biografischwoordenboekgelderland.nl/bio/2_David_Gosker

http://www.4en5mei.nl/herinneren/oorlogsmonumenten/monumenten_zoeken/oorlogsmonument/1716/Hoog+Soeren,+monument+in+het+Kruisjesdal

De Volkskrant van 11 april 2003;

Apeldoorn Monumenten van L.P. van Oppen e.a. (Apeldoorn, 1990);

Sta een ogenblik stil... Monumentenboek 1940/1945 van Wim Ramaker en Ben van Bohemen. (Kampen, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok Matrijs, 1980). ISBN 90 242;

www.apeldoornendeoorlog.nl;

<http://resources.huygens.knaw.nl/armenzorg/gids/vereniging/2716318530>

<http://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/index.cfm?fuseaction=search.showdetail&id=3C08756A505693014B7F553D3DB9AB77&showbrowse>

<http://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=0&mizig=210&miadt=46&miaet=1&micode=18&minr=888406&miview=inv2>
9 mei 2015

Apeldoorn '40-'45, het verhaal achter de Apeldoornse oorlogsmonumenten van Jan Heeze en Jelle Reitsma (*Apeldoorn*, 2006).

J.W. Kuiling, 'Dan hoeft U Edelachtbare niet te vragen hoe het dan komt dat wij uit de kleeren zijn geraakt'. Werkverschaffing in Apeldoorn 1919-1925, onuitgegeven MO-scriptie, Noordelijke Leergangen, Zwolle 1988

J. de Mol, 'Economische en sociale ontwikkelingen', in: R.M. Kemperink, C.J.C.W.H. Arnold,

M.A.M. Franken en J. de Mol (red.), *Geschiedenis van Apeldoorn*, Zutphen 1993, 189-212

H. Mulder, *Het Apeldoorns Verzet 1940-1945*, onuitgegeven bijvakschiptie *Geschiedenis*, Rijksuniversiteit Utrecht 1971

P. de Rooy, *Werklozenzorg en werkloosheidsbestrijding 1917-1940*, Amsterdam 1979

Bronnen

GA Apeldoorn, Notulen vergaderingen Burgemeester en Wethouders Gemeente Apeldoorn

GA Apeldoorn, Notulen vergaderingen Gemeenteraad Apeldoorn

GA Apeldoorn, Archiefmap 'Binnenlandse Strijdkrachten'

Nieuwe Apeldoornsche Courant.

Gosker, 'Werkverschaffing', in: D. Gosker en T. de Jong (red.), *Apeldoorn*, Apeldoorn 1934, 28-29

J.M.A.E. Janss

Copy of Doc. No. 68823242 11.1.3.30000
in conformity with the IIS Archives
effects card of the Concentration Camp Buchenwald

abgegeben am: _____

entnommen am: 3.8.41 Felds. 18.10.41 (P. Brömmel, 18.10.41) 5.11.41 P. Brömmel

Dem Geldverwalter übergeben:

am: _____

Umseitig bezeichnetes Eigentum habe ich am _____ 19 ____ restlos zurückerhalten.

Dr. Janss

Unterschrift: _____

Gäftlingsigentumsverwalter: _____

i. A.: _____

L.T. S. FOTO N. 902

CHINA, Gelaterteerde
PORTWIL
BRIEFKAART 1942

AAN de jongvrouwe
Rie Messinga
Riebeslham
(bege. Boud)
Apeldoorn

D. GOSKER
Zivilinternierter
p/a: Siechenhotelbldg
't HERTOGENBOSCH
Sect. 1000000

Zivilinternierter